

VI. ÉVFOLYAM
1916
NOVEMBER
MEGJELENIK
MINDEN HÓ-
ELSEJÉN.

ULT ES JOVO

ZSIDÓ IRODALMI MŰVÉSZETI TÁRS-
SÁGALMI ÉS KRITIKAI FOLYÓIRAT.
AZ OMIKE KULTURBIZOTTSÁGA KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL SZERKESZTI

DR. PATAI JÓZSEF

ADOLF FÉNYES: DIE FAMILIE
(Im Besitze des ung. Staates)

FÉNYES ADOLF: A CSALÁD
(A Szépművészeti Múzeum tulajdona)

A Mult és Jövő 1916 novemberi műmelléklete

Országos Rabbiképz - Zsidó Egyetem Könyvtára

MULT ÉS JÖVŐ

ZSIDÓ · IRODALMI · MŰVÉSZETI · TÁRSADALMI · ÉS · KRITIKAI · FOLYÓIRAT

Az O. M. I. K. E. kulturbizottságának közreműködésével szerkeszti

DR. PATAI · JÓZSEF

Megjelenik minden hó elsején
Szerkesztőség és kiadóhivatal:
Budapest, VI. ker., Podmaniczky
utca 6. szám. Telefonszám 146-92.
Előfizetési ára az O. M. I. K. E. párt-
fogó tagdíjjal együtt egész évre:
20 korona, díszkiadásban 30 korona.
Egyes szám ára: 2 és 3 korona.

VI. ÉVF., 1916 NOV.

DR. HEVESI SIMON: GONDOLATOK AZ ÜNNEPEN

Horró síkon fekszik egy asztalnagyságú oszlopfő Palmyra romjai között. Thadmor bibliai városa az, melyet Salamon király építtetett mérész koncepcióval védelmi központul észak felől a sivatagon. A háttérben tetőtlen csarnokká sorakoznak karcsú oszlopok. A hatalmas faragott oszlopfő valamikor ilyen kettős oszlopon büszkélkedhetett a magasan és most a földön hever. Kövér gyümölcsgirlandok futnak körül oldalain, sarkaira nagy akanthuslevelek borulnak. Az utazónak fényrajzoló gépe akkor ragadta meg, mikor barnabőrű beduin pasztorfiú aludt pártakövén csöndesen és mélyen. A földön heverő nehéz kapitell régi nagyságról és régi pusztulásról regél, tetőlapján pedig alszik a fáradt barna fiú és nem gondol az emlékekkel, melyek a régi kőből rajzanak.

Arra gondolok, hogy ilyen lesz, mint az a nehéz oszlopkő, a mi nagy világháborúnk emléke egyszer, nehéz kő a történelem sivatagján és kemény párnáján álomba ringatott öntudattal fog aludni az emberiség, nem fogja éber öntudatban őrizni annak legkomolyabb erkölcsi tanulságait. Pedig le kellene vonni, meg kellene őrizni és örökíteni azokat a tanulságokat, hogy ne érhesse hasonló katasztrófa többé a haladni vágyó emberiséget.

Ennek a háborúnak rengeteg adattömkelegében el fog tévedni egykor a kutató történész. Sokféle nézet, megvilágítás, beállítás, ráfogás és mindre adat, kibonthatatlan bonyodalmak, leleplezések, technikai, stratégiai, politikai, gazdasági kérdések, torlódó tények, események milliárdjai, összevisszaságok, melyekből már elszállt a lélek, melyeket nem ért meg már senki: egy labirintus, melyben elvész az erkölcsi tanulság. A sokaság pedig egyáltalán nem is fog keresni erkölcsi tanulságokat. A történelmi emlék földönfekvő csodálatos oszlopfőjén talán aludni fog csöndesen és mélyen az emberiség.

*

Bibliai fölfogás (Bírák könyve 17. 6.), hogy nem azt a kort nevezzük bűnösnek és romlottnak, melyben mindenki azt teszi, ami *helytelen* az ő szemeiben, hanem azt a kort mondjuk romlottnak és bűnösnek, melyben *mindenki* azt teszi, ami *helyes* az ő szemeiben. „Jogcímeiket idéz az ördög is“, mondja a mély szellemű magyar költő. *Jog* alatt az emberek nem az egyetemes jogot értik, mely mások érdekeinek védelmét parancsolja, hanem formai, alanyi jogaikat, mint saját érdekeik bátyakövét. E szó alatt *jog*, mást értenek, mint a próféta, igényre alapot és nem parancsoló kötelességet — így mindig azt hiszik, hogy jog van ösvényeikben. És ezért majd a később eljövendő korokra, amikor már könyvekből tanulják a mi háborúnk történetét, is reá fog illeni a próféta szava: „Nincsen fogalmuk a béke útjáról és ösvényeikben jog nincsen, utáikat szándékosan elferdítik, valaki rálép, nem ismeri már a békét!“ (Ezs. 59., 8.) A jog magasabb értelme békét kovácsol, a jog önző értelme háborúra vezet. Akármennyire áhítozza az emberiség a békét, lesi az örökbékét, el nem érheti, ha csak a gondolkodás és jogérzés magasabb színvonalra nem emelkedik. Hasztalan áhítjuk a *Helyeset*, az *nélkülünk* el nem jöhet. „Hátratántorul a jog, az erény a távolban áll, leroskad nyilvános téren az igazság és a *Helyes* nem bír elérkezni.“ (Ezs. u. o.) Nem bír elérkezni, pedig ki ne várná?!

*

Messiásvárónak nevezik a zsidóságot. És mi volna más a messiási kor, mint a helyes élet elérézése? Mikor nincs nyomor, nincs szenvedés, nincs bűn, nincs rabszolgaság, nincs elnyomatás, nincs háború. Várjuk is azt a boldog időt nem csak mi, hanem az egész világ. De ha nem tud eljönni, mert mi nem akarjuk! El kellene kezdeni, meg kellene hozni a vele járó áldozatokat. Azt mondja a néplegenda, a messiás az nap érkezik el, amelyik napon egyetlen ember se vétkezik.

Nehéz föltétel, de szép és igaz gondolat. Azt mondják az emberek és a költőre hivatkoznak, a legjobb ember se lehet jó, ha a rossz szomszéd nem akarja. A próféta is panaszkodik, hogy amikor az igazság kivész az életből, a gonoszagtól tartózkodó ki lesz zsákmányolva. (Ezs. u. o.) Harcra berendezett társadalomban az ideális önzetlen ember megadja jóságának árát és locus minoris resistencieae gyanánt szerepel; addig lesz ostromolva és kizsarolva, míg athéni Timonból átkozódó ember lesz. Igaz, de csak addig, míg kevesen vannak a jók, ha sokan lesznek, megszlik a teher és könnyebb lesz az áldozat. Az áldozatokat pedig meg kell hozni, a keserűséget is le kell győzni és el kell viselni, különben a „helyes“ el nem érkezik soha!

*

Bálványok körül tömegtáncoltató zene idegen-szerű zsvaja rajzik felém: tanítsatok a kor morálját, mely az iskolai morállal ellentétben áll! Mért vagytok Werle Gregorok, kik az ideális követelést prezentálják? Tanítsatok harcrakész-séget, résenállást, egészséges önzésben határozottságot, józanságot már az iskolában a régi ideálok helyett. Tanítsatok mosolygó önzést, szív-nem-fájást, bölcsességet, röpke élvezetvágyat, ellenség-látást minden emberben és felkészülődést küzdelemre. Tanítsatok a vértzettséget és derekasságot a létért való nehéz harcban és a helyzet fölisme-résének világosságát! Hallom a kor morálját, de az örök béke áhítását, mely minden ajkon sir, nem tudom megegyeztetni vele — és érzem az örök morált és tudom, hogy nem azonos Werle Gregor kifigurázott szent naivságával... Hallom a kor morálját, de azért az örök morált tartom üdvözítőnek és jónak... és ha látok fiatal leányt, kinek arca, szeme csupa jóság, aki nem tud bán-tani senkit, aki alamizsnát nyujt nyájas arccal a szegénynek és jóindulatú mindenki iránt: nem mondom neki: Szelidszemű leányka, mire való az a jóság, mely szemedből sugárzik, légy rideg és barátságtalan, tedd le azt az indokolatlan arckifejezést, légy önző és könyörtelen, légy vas-villatekintetű, komor és mogorva, mint a koncát féltő morgó komondor, minek a poklok világában az a nyílt, jóságos tekintet és az a könnyen sajnálkozó emberszeretet?... és ha látok gazdag embert, nem mondom neki: zsarold ki a népet, tőkéd hatalmat ad, szipolyozd a nyomorult tömeget, hisz vannak eszközeid reá; — és ha látok hatalommal fölruházott embert, nem mondom neki: ne kíméld őket, te vagy magad csak ember, a többi mind szemét; nem tanítok Herrenmorált, hanem csak örök morált, mely mellett leghatalmasabb argumentum ez a szörnyűséges világ-háború és mely az örök békét meg tudja teremteni.

*

Ezsajás 60. fejezetéhez van egy gyönyörű exegetikus legenda, melyet a messiánikus eszme monográfiáiról nem igen vettek észre. Ideiktatom:

„Látta Isten a világosságot, hogy jó — ez az ige tanúsítja, hogy Isten már a világteremtés előtt szembe vette a Messiás világosságát és cselekedeteit és azt a világosságot elrejté trónja mögött. A sátán pedig kérdezé vala: az elrejtett fény vajjon kié és az Úr felelt: azé, aki téged megaláz és szegyenben fog visszautasítani. A Sátán erre kérte az Urat: legyen szabad látnom őt és amikor látta, arcraborult és megrendülve szólt: bizonyára ő fog engem és a bálványok fejedelmeit ledönteni. Akkor gyülekezének a pogányok és kérdék vala: ki legyen az, akinek mi kezébe esünk, mi az ő neve és mi a jelentősége? És felelt az Úr: Efraim ő, az én igaz Messiásom, aki fölmagasítja az embernek Adám bűne óta legörnyedt természetét és korának alakját és megvilágosítja Izrael szemeit és megsegíti népét és nemzet vagy nyelv nem állhat meg véle szemben. Midőn pedig eltávoznak a pogányok, szól az Isten az ő Messiásához, ezek, a kiknek bűnei el lesznek rejtve nálad, téged vasigába fognak vinni és gyötörnek, mint az üszöt, melynek elalélnak szemei és halálosan kinozzák lelkedet és ezeknek bűneik miatt letapad nyelved az inyedhez, — akarod ezt? Mire a Messiás felel: *szívem örömevel és lelkem gyönyörével vállalom*“.

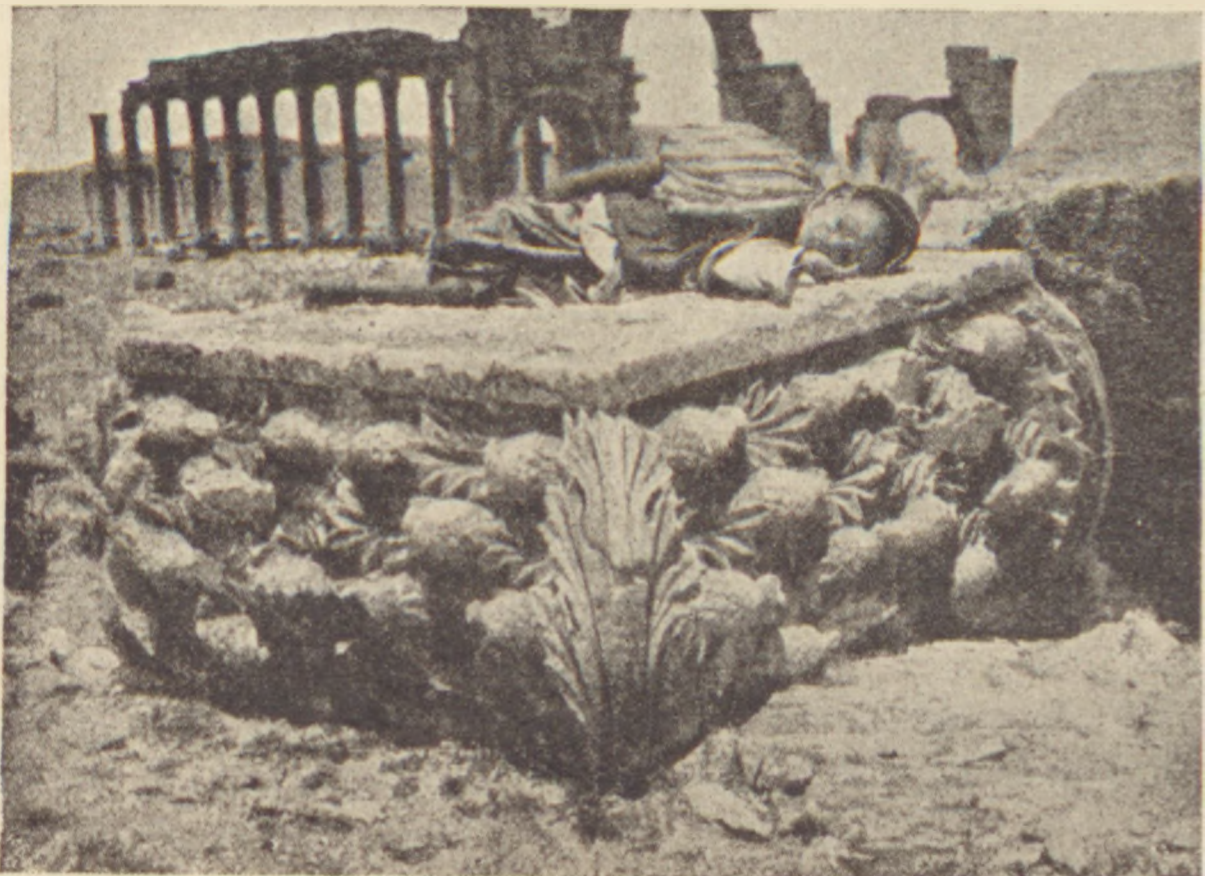
*

Hosszan szövődik tovább a költői legenda, amint Ezsajás 53. fejezetének Isten szolgálja szenvedéseiről és fölmagasztaltatásáról szóló eszméit népiesen és bájosan színezi, de nekünk elég ez az egy gondolat, mert azt hiszem, hogy itt alapgondolathoz értünk: jóságunkért szenvednünk és áldoznunk is kell! A Messiás is önként vállalta a szenvedést hivatásáért és az emberiség megváltásáért, nekünk is azt kell mondanunk a megpróbáltatásokra, áldozatokra és szenvedésekre, melyekkel a tudatos és következetes jóság jár: Szívem örömevel és lelkem gyönyörével vállalom magamra. Mi zsidók nem adtuk föl szent optimizmusunkat, még várjuk a messiást, a boldogság korát. De a háborúból le kell vonnunk az elvet, a nagy tanulságot, hogy a béke emberiségének megteremtésére önként kell meghoznunk és meg kell szoknunk a lemondás állandó áldozatait — az összeférésért, a békéért; rabló emberiség helyett megegyező emberiséget kell fölnevelni — és erre az elvre meg kell tanítani minden hitű, nemzeti-ségű, nemű, korú, rangú és rendű embert, hogy tőle el ne térjenek, hogy az emberiség megkezdhesse jobb korát és önmagának lehessen megváltó messiása. — Szabad-e ezt a gondolatot elutasítanunk? Gondoljunk ez egyszerű szavak értelmére és hangoztassuk magunkban zokogó orgonadübörgéssel ezeket a szavakat: özvegyek, árvák, rok-kantak, hadifoglyok, hontalanok, földönfutók. Miért utasítanánk el ezt a gondolatot? — Hát nem elég volt még a szenvedés? Idézzük lelkünk elé: hányan indultak el, dalolva, bokrétásan? — Ki fogja őket viszontlátani? Fiatal legények, magyar fiúk, zsidó gyermekek, deresedő halántékú

családapák..., mikor fognak visszatérni, ki fogja őket viszontlátni?

*

A palmyrai oszlopkövön mély álomba merülve alszik egy barnabőrű beduingyerek... A mi háborúnk emléke — a világháború e legsúlyosabb tömbje, melynek oldalait kövér gyümölcsfüzérrel ékesítik a harci dicsőség csodái és melynek éleire az emberi szenvedés tövislevelei borulnak — a történetté és multtá vált jelen síkján az öntudatlan zsibbadt álom renyhe párnája lesz-é, vagy a háború ledült panteonjának oszlopfejéből készült oltár, melynél az erkölcsi öntudat áldoz önkéntesen? Ki tudja! Mi bizzunk, higyjünk és cselekedjünk.

Kapitál aus Palmyra

Oszlopfő a palmyrai romokból

SZÁSZ MENYHÉRT: KÉT KÉP

— Fényes Adolfnak —

GYERMEK A NYÁRI LIGETBEN

Ő még nem tudja:
a drága, a boldog, a kékruhás gyermek
csak azt látja: — zöldek a rétek s a kertek
És gurul a labda után.
(Uram! ő nem tudja, mert nem akartad,
fölötte anyjának jó szája altatót altat,
ő még nem tudja...)

A csösz kiált reá csak néha: —
hej, baba, nem oda! |katona...
Ő nevetve elszalad s így gügyög: — katona...
Uram! már benne e századnak mérge
egy kis piros ballon után
mán csöpp keze kapkod a légbe
és azt mondja: — léghajó.

S még szája az anyja régi tejétől édes...

Talán most éhes,
mert elferdült kicsike szája
és kis szeme nedves,
de jön a dadája
s már nevet a kedves,
a gyermek, a drága, ki nem tudja még.

És nevet a nyár és nevet az ég...

és kacag a nap

Isteni nyár: — Uram, te vagy!

S egy padon egy egy lábú katona
— egy anyó mellett, ki harisnyát horgolt —
az előbb még arra gondolt
szemeit messze meresztve,
hogy többé a lábait nem teheti keresztbe,
egy ilyen isteni, napsütött délbe,

de most, hogy a gyermeket meglátta végre,
már mosolyog:

— nem is oly nagy dolog,
hisz egy oly apró legényke
még ráülhet egy ilyen bús, árva térdre,
hogy ellovagoljon,
hogy ellovagoljon...

EGY ANYÁHOZ

Körötted mosoly ül, becéző, lágy mosoly
és csend.

A kis szobán a te kezédnek nyoma még,
a rend.

Az ajtó zárán lágy olaj — most csendes az —
nem csikorog,
s az ablakodnál nem kurjant — korcsma után —
a víg torok,
...mert tudja jól...

Becézve félt a levegő, a tavaszi,
vagy őszi szél
és erős urad a dacos,
füledbe lágyan gögicsél,
mint egy gyerek...

(Az öled most a szent berek)

A szavainak pírja ég az arcodon
jön lágyan, halkán, könnyű léptel
a rokon...

...mert tudja jól...

Most nem dorombol a cica, a szép fehér,
míg hátrahúzza a nyakát
s a légyfogóban a fogoly, a fulladó,
sorsának megadja magát...

S már légy se dong az ablakon
...mert tudja jól...

Nem jár itt zaja senkinek
s ha uradnak pipázni kell,
hát fordul egyet és kimegy.
Az ablakon beszűr a nap
s a párkányról a muskátli
bebölogat...

...mert tudja jól...

Új élet indul tőled el
— új part felé az új naszád —
a szemed könnyel vár, figyel,
száz gyermeknevet mond a szád
s az ablakon a Nap kacag,

...mert tudja jól...
hogy anya vagy!

Amikor a belzi caddik lelkében megszületett a szent gondolat, hogy hatalmas új csarnokot épít a Góluszban bolyongó Sechinának, félenken belépett szép hitveséhez és bánatos arccal így szólott hozzája:

— Ráchel, ezer éjszakát kell most átvirrasztanom, hogy lelkem ezer éjfélen át fürödjön a Titkok Titkaiban, hogy ezer éjszakákon belemérüljek a Rejtelmek Tavába, melynek tündöklő vize szívet tisztít és csillogása kápráztató egeket mutat a szemnek. Ezer éjszakára el kell válnunk egymástól, hogy feltáruljon lelkem előtt a Templom építésének Titka...

Ráchel lesütötte a szemeit és szomorúan mondotta:

— Rabbí, sohasem hagytalak eddig el, mint hűséges árnyékok követtelek minden utadon és te sokszor mondottad, hogy az Egek Csarnokaiba is magaddal viszel engem. Ha mélységes titkok tengerébe ereszkedett alá a lelked, vagy a Menny magasságaiba szárnyalt föl fohászod, ott álltam ajtód előtt és lestem szemed rebbenését, ajkaid vonaglását és örültem az örömdnek és szenvedtem a szenvedéseiddel. Ha virrasztanod kell ezer éjszakát, engedd, hogy a gyertyát tartsam az asztalodnál, engedd, hogy világítsak szent könyveid fölé...

A caddik elgondolkozott egy pillanatig, aztán Ráchel sápadt arcába nézve, gyengéden szólt:

— Te oly gyöngye vagy, lelkem, neked pihened kellene. Félek, hogy nem bírod ki... Belém erőt önt, engem ébren tart a vágyakozás a Rejtelmek Rejtelmei után, de téged a virrasztás csak még jobban elbágyasztana...

— Ó tárd fel hát előttem is, rabbí, a Rejtelmek Rejtelmeit!... Hiszen annyiszor mondottad, hogy a mi lelkünk egy. Ami a te lelkedben a világosságok világosságát gyújtja, talán eloszlatná az én lelkemnek sötétségét is...

— Ráchel, ne kérd ezt, kérlelte a caddik szinte esdeklő hangon, én lelkem, ne hozz kísértésbe. Inkább mellettem virraszthatod az ezer éjszakát, de ezt ne kérd tőlem. Talán eljön ennek is az ideje, az ezer éjszakán túl...

És a belzi caddik és sápadt fehér hitvese Ráchel együtt virrasztottak a Könyvek szobájában. A caddik hófehér lenruhában és fehér atlaszköpenybe burkolózva ült a tiszta fehér terítővel átvetett asztal mellett, fehér bársony sapkával fedett fejét a nagy foliáns fölé hajtva, és mellette csillogó fehér selyembe öltözve, drágakövekkel ékes diadémmal a fején, ült Ráchel, két fehér kezében két fehér gyertyaszálat tartva.

— Úgy ülnek benn egymás mellett, mint a Menyezet alól jövő Völegény és Menyasszony, — szólt a hívők egyike, aki áthaladva a Könyvek szobája mellett fél szemmel kíváncsian bepislantott.

— Mint Ádám és Éva az Édenkertben, olyan tiszták és ártatlanok — áradozott lelkesedve egymásik.

— És Ráchel, amint a gyertyát tartja, olyan szent és ragyogó, mint a Szentek Szentélyének arany gyertyatartója — rajongott egy harmadik.

És Ráchel virrasztott éjet éj után. Délután, amikor a caddik kissé lepihent, ő is pihenni tért. De amikor estefelé a caddik belekezdett a Mincháimába, Ráchel már ott állott az ajtóban és gyönyörködött a caddik átszellemült arcában, lelkesült mozdulataiban, magába szívta a feltörő mély sóhajokat és szinte felsegítette a felfelé vergődő fohászokat az égbe. Ima után jöttek a hívek ezernyi kéréseikkel, mindegyik más bajjal, más kinnal, más gyötrellemmel; és Ráchel ott állott a küszöbön és áhitattal figyelte a caddik szavait, hogyan vigasztal, hogyan bátorít, hogy önt bizalmat a csüggedőbe, hogy fegyverezi fel erővel a lankadót, hogy emeli fel a kétségbeesőt. És a caddik mindig Ráchelre nézett, mintha szemeiből helyeslést, bátorítást várna. És ilyenkor összevillant a szemük, és akiknek látni adatott, láthatták, hogy a szemek összevillanásából szikra pattant ki, mely mint szent oltártűz szállt a magasságos ég felé és magával vitte a sorstólsujtottaknak minden kéréseit...

Amint a Kérelmek szobája kiürült, a caddik bevonult a Könyvek szobájába és Ráchel két gyertyával a kezében halkán, szótlanul követte. A két gyertya fénye megvilágította mindkettőjük arcát. A caddik homloka egyre sűrűbb ráncba redőzött a foliánsok fölött, mintha a rejtelmek ekéje szántotta volna oly mélyen végig; Ráchel arca egyre sápadtabb lett, szemei egyre pirosabbak, egyre bágyadtabbak. A kezei is mintha éjre ványadtabbak, reszketőbbek volnának. A gyertyákról leolvadozó faggyú az ujjaira csepegett és piros foltokat égetett rajtuk. De Ráchel észre sem vette. A lelke követni próbálta a caddik lelkének útjait. Szeretett volna vele száguldani, az ő gondolatainak röptével szárnyalni. Talán ő is megértené, talán ő előtte is új egek és új földek nyílnának meg. A Kérelmek szobájában előre ismerte már a caddik gondolatait, ott minden szavát akár előre is kiejthette volna a száján, de itt a Könyvek szobájában tapogatózva jár, mint a vak millió lámpától csillogó teremben...

És Ráchel epedő szomjas szemekkel nézett a caddikra.

— Rabbí, riadt fel hirtelen, nyisd meg előttem is a Titkok kapuit!

A caddik összerázkódott, felvetette sűrű szempilláit a nagy foliánsból és szemrehányóan nézett Ráchelre, mintha valami gyönyörű színes álommadarat hessegetett volna el tőle.

— Megígérted, Ráchel, hogy nem fogsz kérdezni semmit. Már csak pár éjszaka van az ezredik éjhez...

— Csak pár éjszaka, fakadt ki Ráchel keserűen,

Fényes Adolf: Szénrajz. (A „Művészet”-es jogosítványa)

Adolf Fényes: Zeichnung

csak pár éjszaka és a te szakállad, rabbi, hasonlatos lett fehér köntösödhöz és a te hajad fehérjéből már nem is látszik sapkád fehér bársonya.

— Ne mondd tovább, vágott közbe a caddik, engem kárpótol a Rejtelmek Tava, amely megifjítja a lelket, néhány cseppnyi a vízből megnövesztí a lélek szárnyait, hogy végtelen Azurok tisztaságába repülhessen, én a Templom építésének titkát keresem és ha megtalálom, hatalmas új templomot építek, és a Góluszban bolyongó gyászoló Sechina idejön és Jeruzsálem szentélyének romjaitól egészen idáig semmiféle tisztátalant útjában nem talál... Én templomot építek a Megváltásnak, de te Ráchel, miért esnek be a te orcáid? miért vörösödnek ki a te szemeid? Eredj pihenni, Ráchel.

— És nekem nincsen részem a Templom építésében? Hiszen segítő cseléded vagyok!

— Rút szót mondottál Ráchel, intette feddő hangon a caddik. Nem cseléd vagy te, te királynő vagy! Igen, királynő vagy, Ráchel! S tudd meg hát a Kegyelemnek eme titokzatos órájában, hogy a Királyok Királyának is szüksége van az ő Királynőjére, mert nélküle nem volna az ő Uralma teljes...

A falióra éjfél kongott. A caddik félbeszakította szavait, végighallgatta az óra tompa, bús kongását, aztán halkán, mintegy magába mélyedve folytatta:

— Ebben a pillanatban a Sechina, a szent Ara felveszi minden ékszerait és a Völegény felkoszorúzva indul elébe... Ebben a pillanatban megnyílik odafent a Szerelem Csarnoka, amely tele van kegyelemmel és titkok titkaival... Ebben a pillanatban a Végtelenben összeölelkezik az Atya és az Anya, a Dicsőség szférája a Királynő szférája felé kering, a Föld sóvarog az Ég után. A Nap keresi a Holdat, az Anyag epekedik a Forma után és a Lélek, e száműzött gazella, szomjasan keresi régi forrását... Új világok teremnek a Csókok titkaiban és boldogok, akik ilyen csókok üdvösségében ittasulnak...

Ráchel mámorosan szívta magába a szent szavakat, lassan a caddik fölé hajolt és már-már megérintette volna ajkaival, de visszahökken, nehogy a várva várt pillanatot elűzze.

— És megtalálja-e a Völegény az ő Aráját? — kérdezte halkán, ábrándosan.

— Sokszor ezerszer ezer éjszakán át üzik egymást és nem találkoznak. Mint egyetlen lélek szakadtak el a lelkek Lelkétől, az Egyetlentől, az Atyától és az Anyától és szállva-szállva lefelé a mélységekbe, ketté szakadtak. És keresik és üzik egymást, hogy újra eggyé váljanak; boldog, aki megtalálja lelke felét, mert mindnyájuk egyesülésével az Egynek titkában eggyé egyesül az Atya az Anyával és a földre boldogság és kegyelem árad...

— Mi megtaláltuk egymást — gondolta Ráchel boldogan, de hallgatott. A caddik lihegve fel-

kapta az előtte fekvő nagy Zohár-foliánsot, a Fénynek misztériumos könyvét és gyorsan lapozgatva, kitüzesedő szemekkel folytatta:

— Jer hát, nézz ide Ráchel!

És Ráchel úgy érezte, mintha a nagy foliáns rejtelmes lapjaiból titokzatos, színes szikrák villanának ki és az egész szoba megtelik csodás fényű lángokkal...

— Jer, nézz ide, Ráchel!

És a caddik a Siralmak méla hangján olvasta: — Mióta a Szentek Szentélye rombadólt, pusztá a Tűzhely. Az Atya elvonult és az Anya elhagyottan bolyong a romok között... És ilyenkor, mikor eljön az Éjfél, az Atya felemelkedik trónusáról, lábaival beledöng az egekbe, hogy megrendülnek tízenháromezer világok és megemlékezik Izraelről, az ő Matronájáról és sir, sir és két könnycseppet hullat le a nagy Tengerbe... És ilyenkor, mikor eljön az Éjfél, a Matróna felszáll a Szentek Szentélyének romjaira, látja az ő szent tűzhelyének, az Oltárnak omladékait és sirva, zokogva így kesereg: „Ágyam, ágyam, óh Matróna fekvőhelye, ágyam, szent pihenőm, mit drága gyöngyökkel ékes kárpit fődött, hol hatvan-ezerszer tízezer drágakő csillogott a világ négy széle felé, a világot tartottad Te, mert a világ Ura benned volt. Ide jött az én Uram, karjaim között pihent, minden kívánságom valóra vált. Ebben az időben jött Ő hozzám és pihent a mellemen. Ágyam, ágyam, emlékszel, hogy jöttünk hozzád örvendezve, repeső szívvel és jöttek elénk lányarcú angyalok ezrei csattogó szárnyakkal, hogy ujjongva fogadjanak minket. Oh Frigyszekrény, ki itt álltál ezen a helyen, töled áradt szét a világosság, az áldás, az élet a világra, óh mondd, hol van az én Uram? Ebben az időben jött énhozzám és mint összecsendülő apró ezüst csengetyűk csilingelését hallottam az ő közeledtének hangját. Most én itt vagyok, de ő nincsen itt, és az ő szent helyén, ebben a szent órában dühöngő kutyak csaholnak“... És a Matróna zokog és sir: „Óh Uram, Uram, az én szemem fénye immár elsötétedett, óh emlékezz, amint itt öleltél és csókolnál, jobbod átölelt és balkezed a fejem alatt pihent, arcom mása ragyogott az arcomon, mint pecsét, amit a király írására teszen, és te megfogadtad, hogy nem hagysz el soha, mondván: ha elfeledlek, feledtessék el az én jobbom, Jeruzsálem“...

Ráchel megdöbbenve hallgatta a caddik titokzatos szavait és nagyon kicsinynek, kimondhatatlanul törpének érezte az ő bánatát ekkora fájdalommal szemben. De úgy érezte, hogy most már az ő lelke előtt is megnyíltak a nagy Rejtelmek, a világ szenvedésének titkai és hogy egy parányit talán ő is enyhíthet a Matróna fájdalmán, ő is segíthet már építeni a Templomot a bolyongó Sechina számára...

— Csak pár éjszaka még és megkezdhetjük a Templom építését, szólt szerényen a caddikhoz.

A caddik részvétlenül nézett Ráchelre, sápadt, beesett arcára, lázban tüzelő szemeire és remegő, vékony ujjaira.

— Én lelkem fele, a Világok Ura adjon néked erőt.

És az ezeregyedik éjszakán a caddik hosszú töprengés után megjelölte a helyet, ahonnan minden imák az Égbe szállanak. A hívek fáklyafénynél zsoltárénekeket dalolva hordották a követ és a szerszámokat és a templomépités munkája lázasan megindult. Ráchel erőtlenség, félig aléltan a caddikra támaszkodva ment ki az új Templom helyére. Senkit sem engedett a caddik közelébe, nehogy áhítatában megzavarják. Egy ásott mély árok előtt négyzetre faragott kötömb volt két vastag gerendára támasztva. Az alapkö, amelyről a hívek tudták, hogy a caddik úgy fogja elhelyezni, hogy szemben legyen az Ég Templomának örök áldozati tűzével és egy vonalba essék a jeruzsálemi Szentek Szentélyének rombadólt oltárkövével... A caddik magába mélyedve a kő elé állt, lehajolt és egész erejével nekilendült, hogy az alapkövet az árokba döntse. A nehéz tömb azonban meg sem mozdult. Ebben a pillanatban melléje guggolt Ráchel:

— Én is akarok segíteni letenni az új Templom alapkövét.

Ráchel nekifeszítette gyenge karjait. De egy-

szerre arca lángvörös lett, homlokának erei kidagadtak, a szemeit káprázat futotta el, hirtelen megtántorodott és eszméletlenül hátrarogyott.

— Ráchel, Ráchel, kiáltotta a caddik reszketve és rettentő sejtelmek tolultak az agyába. Ráchel, Ráchel, ügye mondtam... Emberek! Segítség!

A hívek rémüldözve szaladtak össze és lobogó fáklyáikkal rávilágítottak Ráchel halotthalvány arcára.

A caddik arcát vad fájdalom torzította el. Egy pillanat alatt átvonaglott a szíven az átvirrasztott ezer éjszaka minden szenvedése. Összetörtén le roskadt Ráchel holttestére és hangosan sirt és zokogott...

Több óráig maradt így a caddik, Ráchel holtteste fölé borulva. A hívek már-már csodát vártak, hogy Ráchel feltámad...

De mikor érkezett a szent síralmakkal tele Éjféli, a caddik felemelkedett, kiegyenesedett és két karját az Ég felé tárva kiáltotta:

— Világok Ura, ezer éjszakát virrasztott ő át velem és reám árasztotta Világosságod fényét... Ha hatalmamban volna, fölemelném drága páromat és életre kelteném. Ám én erőtlenség vagyok, összezúzott cserép... De Te, Világok Ura, Te mindenható vagy, miért nem emeled fel Te a te drága Matrónádat, Izraelt?...

Adolf Fényes : Kleinstadtgasse

Fényes Adolf : Kisvárosi utca. (Báró Kohner Adolf tulajdona)

DR. FELEKY GÉZA:
FÉNYES ADOLF

alán nem is túlmerész hipotézis a tehetségnek azonosítása a fiatalsággal. A fiatalos érdeklődésnek és fogékonyságnak megtartása a férfikor idején át, a megsokasodott tapasztalatok éveiben a valódi tehetség, vagy legalább is egyik fajtája a valódi tehetségnek. A zseni pedig az örök-ifjúság, a friss szem és a friss gondolkodás, végig egy egész életen. Goethére gondolok most, a nyolcvanéves kegyelmes úrra, aki épp oly élénken figyel a tudomány minden új eredményére, a nála félszázaddal fiatalabb költőnemzedék merész kísérleteire, a női pillantások és a női mosolyok muzsikájára, mint régen egyszer, a „Götz von Berlichingen“ sikerének napjaiban, huszonötödik esztendejének sűrű fűrtjeivel homlokán.

Adolf Fényes: Selbstportrait

Fényes Adolf: Önarckép

Ez a fiatalság teszi ma elsősorban vonzóvá, rokonszenvesse, értékessé Fényest, a művészt és az embert. Kevés az olyan emberélet és művészpálya, melynek minden éve gazdagodást hoz, és nem szegényedést. Fiatalságának benyomásaihoz, ötleteihez, élményeihez tér vissza minduntalan a legtöbb ember, a legtöbb művész; ritka az olyan, aki egyre friss benyomásokkal, egyre friss ötletekkel s mindig új élményekkel halad tovább az élet útján: és mifelénk még ritkább, mint másfelé. Tudományunkban, művészetünkben, irodalmunkban soha sem hallgat el a panasz a sivár magyar atmoszféra ellen, mely kíméletlenül megállítja a fejlődést, és az első nagy lendület után vesztelésre kárhóztat majd minden szép szándékot, nagy törekvést. A panasz igazságtalan: ez az atmoszféra nem különös magyar betegség, és nem a „Halál tava Magyarország“, vagy legalább nem inkább, mint a többi kis ország. A kultúra a legnélkülözhetetlenebb, a legszükségesebb luxus, de

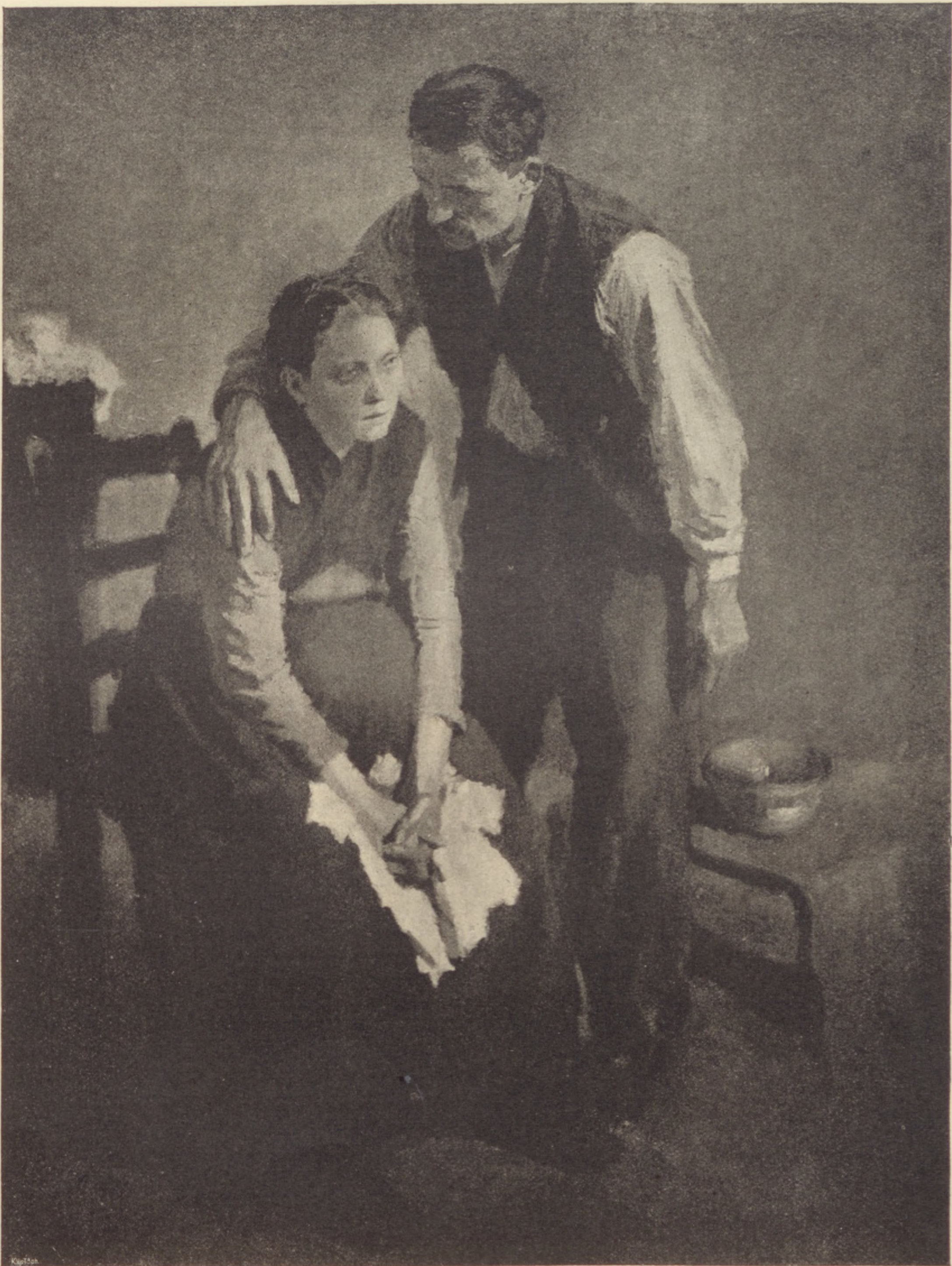
mégis csak fényűzés: és kis nemzeteknek kevés fölöslegük van érdeklődésből, energiából, pénzből a luxuscikkek számára. Nem tudják eléggé serkenteni a törekvéseket, nem tudják eléggé jutalmazni az eredményeket.

Sokszorosán kell tehát megbecsülnünk Fényes művészpályáján a folytonos és fáradhatatlan fejlődést, Fényesben a lankadatlan frisseséget és impulzivitást, mely ma is oly eleven, amilyen egy negyedszázad előtt lehetett, mikor először állott a nyilvánosság elé képeivel, készen, vagy legalább olyan készen, amennyire a legtöbb tehetséges magyar művész szokott elkészülni, tehetségének kiművelésével, a művészet problémáinak megoldásával.

Fényesnek ez a negyedszázados fejlődése két nagy szakaszra oszlik: a festészet műterem-nyelvén szólva, a „fekete“ és a „világos“ korszakra.

Björnson osztja ketté a világot egyik hatalmas drámájában, az Erönk Felettben. Fenn, a föld színén, a nap arany sugarai alatt, a tiszta kék éggel fejük fölött, illatos réteken, üde tavaszi levegőben élnek a boldogok, a szerencsések, a hatalmasak: és nem hallják meg, hogy lábuk alatt néha sóhajt, remeg a föld. Ez a Napfény-ország. Odalenn, a tárnák örök éjszakájában, műhelyek és gyárak dohos levegőjű, sötét tömlőcében dolgoznak egyik nap úgy, mint másnap, egy hosszú életen át a munka rabszolgái, a Sötétség-ország lakói, száműzöttek a kék ég alól és a világosság örömei közül.

Sokáig a Sötétség-országból keresett témákat Fényes Adolf. Munkások jelen-

Adolf Fényes: Die Mutter

Fényes Adolf: Anyaság. (Lederer Artur tulajdona)

nek meg képein, a pihenés letargikus óráiban; öreg emberek, fásultan egy kietlenül elmúlt élet végállomásán; asszonyok, akiknek az anyaság teher, lemondás, szenvedés volt, mindvégiglen, és nem csupán az életadás nehéz óráiban. Petyhüdt szemhéjjak alól

Adolf Fényes: Am Sonntag

Fényes Adolf: Vasárnap

meredten, kifejezéstelenül bujik elő a pillantás; mély barázdákat vájnak a keményre cserzett arcborón a ráncok; a meggörnyedt vállakról csüggedten lógnak le a karok, teher gyanánt. És a képek tárgyához alkalmazkodik a festői előadás. Fáradt, nehézkes a vonalvezetés; sötétek, tompák a színek. A fáradtság variálása minden mozdulat ekkor Fényes képein: az árnyék árnyalataiból tevődik össze a képek tónusa.

Sokan irányművészetnek nézték Fényes fekete korszakát, pedig Fényestől épp oly távol állott ekkor minden szociális, vagy irodalmi tendencia, mint legújabb csendéletein és interiőrjeiben. Csak éppen verejték, gyötrődés, küzdelem volt még számára a művészet. Hiszen minden lépése előre tett lépés volt ezekben az években, és egy ideig csak göröngyös, meredek úton lehet előre jutni. A fekete korszak Fényes képeinek sötét hangulatú témáin, sötét hangulatú tónusán nem akadhat fenn senki sem, aki végigszenvedte az ilyen küzdelmes évek kétségeit és tépelődéseit, kríziseit és agóniáit. Ezerszer veszti el hitét önmagában ilyenkor minden igazán tehetséges ember, és halálosan fáradt, ahányszor mégis új állomást ér el, a nehéz úton. Ilyen hangulatban sérti a szemet a fény, rosszul esik a vidám kacaj, ismeretlen érzés a derűs nyugalom.

De aki igazán fáradott: az azután eljut egy napon egy olyan magaslatra, ahonét kiszélesedik a láthatár, és szép, nyugodt, tiszta kilátás nyílik mindenfelé.

Egy napon Fényes is feljutott a magaslatra, megérkezett a sötét mélységekből a Világosságország kapujába. És a kapu széttárult előtte. Akkor kivilágosodnak képei. Tiszta, széles, üde foltokban ömlenek azontúl a színek Fényes ecsetjéről: könnyedek, frissek, energikusak vonalai. S témái is igen változatosakká lesznek: egyszer az alföldi tájak érdeklik, máskor meg gobelínekkel kárpitozott, szűrött világítású előkelő termek; egyszer ünnepélyes olasz épületek előtt áll meg, máskor meg fényes porcellán-csecsebecskéket állít egy bársonyterítővel borított asztalra.

Kisérreljük meg néhány szóval Fényes világos korszakának jellemzését.

Az árnyékok világában töltött esztendők nem multak el nyomtalanul: halk a szava, csöndes a beszéde Fényesnek most is. Kerüli a lármás szín-kontrasztokat, a fény és az árnyék kemény összecsapását. Enyhe világításban érzi jól magát, letompított színek között. Még olasz képein sincsen mély tűzük, drágakőszerű fényük a színeknek: a kora reggel párás atmoszférájában festi le Venetia tereit, Róma utcáit.

A mérséklet, a pontok hiánya azonban sohasem lesz erőtlenséggé. A természet hűséges megfigyelése, a művészi kifejezés eszközeinek aprólékos tanulmányozására fordított sok idő, sok gond, sok alapos megfigyelés hozta gyümölcseit. Fényesnek egy árnyalata ma pontosabban jellemez, frappánsabban

elevenít meg bármilyen embert, tájat és tárgyat, mint sok más tehetséges művész, a legerőteljesebb hangsúlyokkal, a legvastagabb aláhúzásokkal. Némelykor, de csak nagy ritkán melodikusabb, nemesebb zengésű a próza, mint az ütemekre tagolt, rimekbe szedett vers. Némelyek egy célzással, egy halk hangsúllyal többet mondanak, mint mások a színes jelzőknek, a hangos szavaknak egy hosszú sorával. A művészetnek ilyen arisztokratái között van Fényes helye.

És még egy nagy értéke van Fényes legérettebb, legkészebb képeinek. A művészet két végét egyesítik nem egyszer: a természetességet és a monumentalitást. Mikor a monumentalitást keresi a művészet: többnyire megmerevíti a természetet. És mikor a természetesség a célja: könnyen lesz köznapiassá, művésziatlenné. Fényes néha nagy egyszerűségével egyesíti a monumentális látást és a természetes festői előadást. Az ilyen egyszerűsítés a legnagyobb feladat és a legnagyobb eredmény a művészetben.

*

Csak durvavonalú, vázlatos képet rajzoltak megjegyzéseink Fényes nemesveretű, sokoldalú, előkelő művészetéről. De hiszen a magyar művészet közönsége már sokat foglalkozott Fényes képeivel, és még gyakran fog visszatérni hozzájuk. Már sokat elmondtak Fényesről, amit fölösleges volna most ismételni; és még sok az olyan szépség képein, amit csak újabb és újabb viszontlátások árulnak el majd. De nagy mulasztást követnék el, ha nem mondanék néhány szót Fényesről, az emberről.

Fényes, az ember, épp oly értéke a magyar művészeti életnek, mint Fényes, a művész. Érdeklődését, fogékonyságát nem foglalják le saját művészeti céljai és törekvései. Tud visszapillantani a multa és tud végigtekinteni a jelenen. Ízlése, érzéke sehol sem hagyja cserben. Olyan elfogulatlanul, olyan tárgyilagosan nézi a jelent, mintha a művészettörténet egy rég elmúlt korszaka tárulna elé. Olyan élesen s elevenen látja a multat, mintha körülötte élne, szeme előtt dolgoznának a klasszikus mesterek. És nem ér véget számára a világ, a művészet birodalmának határánál. Az élet egész színjátéka érdekli, az egész „Comédie Humaine“, mint Balzac mondta.

Tanulságos és élvezetes hallgatni Fényes leszűrt nézeteit, finom észrevételeit, plasztikus szavait a művészet problémáiról, emlékeiről, újdonságairól.

És akkor is érdemes melléje telepedni, ha némelykor szavakkal, és nem ecsettel festi le Budapest egyik-másik érdekes alakját. Nem csupán az emberek külső formáival szemben éles és finom Fényes pillantása. Az emberi vágyaknak és hiúságoknak, csalódásoknak és önáltatásoknak épp úgy gyökerükig lát, mint ahogy nyitott könyv előtte a természet formakincseinek minden változata.

Fényes egész ember, a sok félelme között, a mi kicsinyes világunkban, és emberileg is az a legszebb rajta, ami a legnagyobb értéke művészetének: az egyszerűség.

Nagy szívességet tesznek olvasóink lapunknak, ha kávéházakban, klubokban, kaszinókban, társaskörökben kéri a Mult és Jövőt!

Adolf Fényes: Die Wittwe Fényes Adolf: Az özvegy. (Szépművészeti Múz. tulajd.)

Csak a mester hitvese: Lea nem esett kétségbe. Csodabalzsamot hozott gyorsan, amelyeket a tátongó sebbe illesztett.

És íme! a seb beheggedt, a halott mester halavány orcájába vér szökött. Föltámadt a rabbi.

A jelenlévők ámuldoztak. Magukhoz térve elhatározták, hogy Jarchi e csoda dacára se maradjon többé Prágában, hanem költözködjék el titokban a városból. Így meg se cáfolták azt az elterjedt hírt, hogy a rabbit megölték és helyette egy kövel megtöltött koporsót temettek el. Még egy gyönyörű sírkövet is emeltek a tiszteletére, amelyre föl volt vésve, hogy alatta a nagy tudós és jámbor Jarchi, Izsák fia alussza síri álmát.

Azalatt pedig a rabbi már régen elhagyta Prága városát.

Nagyon gyűlölő ellenségei azonban még azt sem tudták elviselni, hogy ez a sír és ez a síremlék örök időkre hirdesse a rabbi emlékezetét. És amikor későbbi időben, egy Prágában tartózkodó idegen kereskedő ott hirtelen meghalt, Jarchi sírjában temették el s a sírkőről a Jarchi nevét lekaparták.

Másnap reggel az ekképpen eltemetett kereskedő hulláját a sír szélén találták és a kövön újra a rabbi neve állott. Úgy hitték, ezt éjszaka Jarchi tisztelői cselekedték. A kivetett hullát újra a sírba tették, a Jarchi nevét újra letörölték. De másnap a hullát újra kivetve találták, a Jarchi név újra ott díszlet a sírkövön. Ekkor darabokra zúzták a síremléket. De ez se használt, mert másnap a halottat újra a sír szélén találták, a sírkő sértetlenül, régi helyén állott, a gyűlölt név újra rajta pompázott.

Ezen időtől fogva a sírt békében hagyták. Jarchi neve továbbra is ott díszlet, bár maga a rabbi még sokáig élt és életét csak jóval később fejezte be Németországban.

Évek multak s Prágában újra híres rabbi tanított, akinek Simon volt a neve. Simon rabbi nagy tisztelője volt az évekkel azelőtt elhunyt Jarchinak. Amikor Simon rabbi is meghalt, tisztelői és barátai kimentek a temetőbe, hogy méltó sírhelyet szemeljenek ki számára.

És amikor jártukban odaérkeztek Jarchi sírjához, nagy ámulatukra a sírkövön a „Jarchi“ neve helyett friss írással látták fölvesve a „Simon“ nevét. Égi jelnek vették ezt, tovább nem kerestek sírhelyet, hanem fölásták a Jarchi sírját, amelyet üresen találtak és abban temették el rabbi Simont, aki még ma is ott alussza örök álmát a Jarchi gyönyörű sírköve alatt.

Nagy szívességet tesznek olvasóink lapunknak, ha kávéházakban, klubokban, kaszinókban, társaskörökben kéri a Mult és Jövőt!

BÁLINT JENŐ: A GALICIAI

háború első lüktetéseiben bukkant elém a keleti pályaudvaron.

Tél volt még, a fák zuzmarásak és hideg, kemény hideg. Ő állt, két kiálló pofacsontja mögül ijedten dülledtek elő karikás szemei, a nyakára piros kendő volt rácsavarva és a szakálla, fekete, zilált szakállá lebegett a síkoltó szélben.

Állt. Nézett. Mellette és fölötte csak a Baross-szobor állt ilyen megrögzött-elszántan, ám neki — szegény galíciai zsidónak — ehhez a pózhoz, hogy úgy mondjam: lyukasak voltak a cipői.

Úgy állt és úgy nézett bele az előtte kavargó forgatagba, mint egy nagy madár, mely messzi hegyek közül tévedt ide egy ismeretlen élet legközepebe, ahol most összerántott szárnyakkal figyel...

Én már akkor éreztem, hogy ez a furcsa, eltévedt madár itt kiterjesztett szárnyakkal repülni fog!

Aztán kerestem, visszavártam még az ércember monstruózus szobra alatt, ám a galíciai nem volt már többé látható sehol. Elszállt, elröpült, át a városon, csak azt nem tudtam: merre, hová. Elnyelte, fölitta a város — gondoltam — szegényt.

*

Mit kezdhet? Hogy helyeződik el? Hová megy, hol kezd? Éhen fog halni, szent. Kirúgva, kiteszítva a végtelenbe, tehet-e jobbat, mást, mint meghal csöndben, észrevétlen, egy éjszaka, hozzáfagyva az utca kövéhez?

Hogy' reszketett, hogy' didergett, a szeme gödrös vonalain mennyire az én fajtám fájdalma ült! Ám mintha fájdalmán keresztül is e szemek józanul, higgadtan mérlegelve a lehetőségeket, néztek volna a vékony saszor két szögletéből: előre!

Lehet-e, lehet-e, hogy megáll, hogy megállni képes, hogy össze nem roskad még indulás előtt — aléltan! Járni, tenni kellett volna valamit az érdekében, ehelyett én értelmetlenül sopánkodtam.

Sopánkodással még senki nem nyert csatát — s ez a galíciai, ez ugyancsak nem sopánkodik! Hátha, ki tudja, mégis...

— Az É-ést!... kiáltotta be valaki lázasan, meghajszoltan, kicsit szokatlan németséggel, de öntudatosan a villamoskocsiba.

Ő volt. Megrakva újsággal a hóna alatt, verej tékesen, az első kísérletek lázával a szemeiben, — így toppant elém, egy árnyalattal még sápadtabban talán, de váltott, keveset használt, másodkézből kapott, de sűrke civilkalapban. Sietve vásároltam tőle egy lapot. Szerettem volna szólni hozzá valamit, akármit, hogy mennyire örülök és gratulálok a szerencsés „alapítás“-hoz — ám a galíciai tenyerét tartotta elém és dülledt szemeit, újabb vásárló után kutatva, rámeresztette az utasokra. Aztán hirtelen mozdulattal zsebébe röpítette a három krajcáromat és hosszú ugrásokkal kilendült a már induló villamoskocsiból. Még hallottam távolodó, rekedt hangjának elnyújtott

énekét, melynek áriáját itt tanulta már, itt szedte magához a pesti aszfalton:

— Áz É-é-st!...

*

Jó, hogy így van, jó, hogy ami életre képes: megél! És így kell majdnem nekimenni mindennek, ahogy ez a galíciai ráront az ő tíz-husz újságjával a városnak, hogy kiverkedje magának az ő fönmaradását. Lendülettel, tüsszel, ambícióval, lüktető energiával. Föl- és rátalálni menten arra a területre, mely az egyedüli a lehetőségek labirintusában s ezt hajszolni, kergetni, halálos-elszántan, megtörhetetlenül! (És nem filozófálni, ahogy én.)

Mégis, hiába, keserű kenyér, robotos kenyér, haj. Ha még úgy kalimpál a görbe és reszketős lábaival, — mit kajbálhat össze egy-egy estelen? Nyoszolya, ruha, élelem — asszony! Mert élni kell. És gyerek is kell, mert gyerek nélkül: minek tülekedni? Kiért?

— Á Ná-á-p!... Áz É-é-st!...

Aha, már a Vilmos császár-útra helyezte át működési területét. Már gallért visel és szürke zakkót. A haját már rövidre nyíratta s a cipője fűzős. Már nem lohol, már nem siet, az arca nyugalmas-szelíd, mintha szélesebb is volna és jóllakott. A villamosról már rutinnal ugrik le,

nyugodtan, biztosan csak elereszti magát s indul a következő után.

— Á Ná-á-p!... Áz É-é-st!...

Már kis tőkével dolgozik, már zsebében érzi a várost. Már magába szívta az új levegőt, már hozzáalakult az új környezethez. Síma, okos homloka mögött már terveket forgat, már ide-tapadt ehhez a röghöz, már ő itten otthon van.

— Á Náp!... Áz Ést!... Magyarország!...

Verheted, rúghatod őt, — ő aranyat ad neked és hasznossá teszi magát: érted, a társadalomért, melyben él, — de amelyből ő meg élni akar! És hozzád idomul. És mialatt hozzáidomul, te — utánakullogsz. Ad aranyat, ad tudást, odaadja az élet örömét — s visz előre!

— Á Náp!... Áz Ést!... Magyarország!... Pester Lloyd!... Abendblatt!... 8 órai újság!...

Most hiába keresed. Új pályára indult. Berukkolt az 50 évesekkel és most honvédhuszár. A szakálla alig ujjnyi s a bajusza fölfelé kunkorodik. Piros sapkája ferdén esik a szemére, huszárosan, büszkén. A csizmájából vékony nádpálca nyulik elő. Nyargal.

A galíciai, a galíciai, a kirúgott, a hazátlan galíciai nyargal és meghal, hősi halált hal érted, miértünk, e haza fönmaradásáért, a királyért!

Adolf Fényes: Die krumme Gasse

Fényes Adolf: Görbe utca. (Grünwald Mór tulajdona)

VÉRTES JÓZSEF: FÉNYES ADOLF PÁLYAFUTÁSA

véletlenül érdekes találkozása, hogy az új magyar festőművészet három nagyon kiemelkedő művésze: Magyar-Mannheimer Gusztáv, Katona Nándor és Fényes Adolf zsidó papi családokból sarjadzottak. Mintha a zsidó papi család patriarkális tűzhelyéről hozták volna magukkal ezek a mesterek a komoly, klasszikus jellemvonást, amely megóvta őket a túlzó modernizmustól, a modern festőirányok *túl-tengéseitől*.

Fényesnek egész pályafutása, életének fejlődése, sajátos individuuma, valamint művészetének kialakulása is érdekes, eredeti s egyéni.

Édesapja Fischmann Simon kecskeméti főrabbi volt; edesanyja pedig: Wahrmann Regina, dr. Wahrmann József Dávid nagyváradi főrabbi leánya, nemrégiben halt meg. Fényes atyai nagyatyja Fischmann Mózes miskolci főrabbi, anyai déd-öregapja pedig Wahrmann Izrael pesti főrabbi volt, aki a XVIII. század magyar zsidóságának legkiemelkedőbb alakjai közé tartozott. Fényes családjának, ükeinek története valóságosan beleszőődik a fővárosi zsidóság történetébe, mert röviddel az Orczy-ház templomának megnyitása után, a pesti hitközség 1799-ben már Wahrmann Izraelt választja meg rabbijának. Wahrmann voltaképpen egy óbudai jámbor familia ivadéka volt, de később, mint rabbi Bodrogkeresztúrra származott el. „A szerénység, a békeszeretet, a műveltségnek felkarolása jellemzi Wahrmann tevékenységét és egyéniségét.” Így jellemzi őt Büchler Sándor dr., de mi még bizvást hozzátehetjük: ő volt Pest zsidóságának reformátora. Ő teremtette meg a hitközség statutumait, ő alapította meg a pesti izraelita elemi iskolát; ő több izraelita tudományos és jótékony egyesületnek vetette meg fundamentumát. A nagy hírű Wahrmann Mór is az ő unokája volt.

Mikor a nemeslelkű rabbi 1826-ban meghalt, özvegye kivánságára fiát, dr. Wahrmann József Dávidot választották meg pesti rabbivá; a nagyváradi főrabbi azonban nem foglalta el a pesti rabbiság székét.

Ennek a Wahrmann József Dávid főrabbinak a leánya: Wahrmann Regina, a mi Fényes Adolfunk edesanyja.

Csak hogy Fényes Adolf apai ágon is kevélyen nézhet fel a családfájára.

Nagyapja, Fischmann Mózes, a felvidék ismert miskolci főrabbi volt; ennek fia pedig a nagy tudású Fischmann Simon, kecskeméti főrabbi, a mester edesapja nagy talmudista hírében állott s nagyrabecsülték az egész alföldön. Özvegy Fischmann Simonné, Fényes Adolf edesanyja, mint régi jó világbeli patriarkális alak, mint a hajdani zsidó családi tűzhely matrónája, széles

körök tiszteletének volt részese és nemrég bekövetkezett haláláig becélte, dédelgette az ő művész fiát.

Íme, ilyen családfa sarjadéka a mester. És az a levegő, melyet Fényes Adolf szülői házában magába szítt, nem párolgott el későbbi pályafutásán sem, szerető, kegyeletes fia maradt jámbor szülőinek és hűséggel és szeretettel ragaszkodott hitéhez, amelytől nem tántoritották el sem a nagy sikerek, sem a nagy kísértések. S mégis, szinte akaratlanul színre vetődik a kérdés, hogy van az, hogy a művész, aki bibliai levegőben nevelkedett, sohasem festett bibliai vagy új-zsidó tárgyú vásznat? Abban a korban, amikor az ő tehetsége kialakult, a zsidó téma, hogy úgy mondjuk, nem volt ecset érett, akkor még a zsidó család csendélet, a zsidó fej típusa és a régi zsidó világ patriarkális, hangulatos témája idegen volt a vásznon, vagy legalább is ritka. De meg Fényesnek festői zsánere és iránya is másfelé terelődött: a magyar paraszt, a magyar hajlék, a magyar anyaföld terére.

Fényes Adolf pályafutását röviden a következőkben foglalhatjuk össze: Kecskeméten született 1867-ben. Édesapját 12 éves korában elvesztette s nevelését edesanyja folytatta. Az érettségi vizsgálat után beiratkozott a jogra, de közben sokat rajzolt élclapokba, képes újságokba. Amikor edesanyja is belátta a művészet iránt való hajlamát, beíratta fiát a mintarajziskolába; az ambíciózus ifjú Greguss Jánostól és Székely Bertalantól egész munkabíráásával tanulta a rajzolás mesteriségét. Utána Weimarba került Max Tädý tanítványának, ahol rövidesen díjat nyert. Katonai szolgálata után Párisba került a nagy hírű Bougueraux iskolájába, ahol látóköre kitágult, színérzéke megélevenedett, úgy, hogy mire visszakerült az ő kedves Weimarjába, már befejezett művész volt; Nagyapó című műve már közfeltűnést keltett s magas áron kelt el Amerika számára.

Utána még négy évet a Benczur mesteriskolájában töltött, ahol már nagy, ismeretes remekműveket alkotott. Képei a kiállításokon már magukra vonták a műértő közönség figyelmét.

Amikor pedig valósággal pszichológiai problémákat fejtett meg művészi formában, neve bejárta kerek Európát. A Legény és leány a Szépművészeti múzeumba került, a Traccs című képet a müncheni Hanfstängel cég sokszorosította, Nyár a tanyákon című vászna a Kohner képtár díszé, a Pletyka a marosvásárhelyi múzeumban van, az Anyaság és a Szegényember pedig betetézték hírét s művészetét.

Később, hogy Szolnokra került, a magyar föld, a magyar tanya ragadják meg lelkét. Szolnokon, Vácon, Sukorón mennyi szépséget fedez fel a magyar földön. A közönséges szemnek ezek közönséges tájak, de Fényes szemének ezek hangulatos, szép magyar darabjai a magyar anyaföldnek. Ezekután a csendéletre, majd az interiórra veti magát s mindig friss, eredeti és egyéni. Arc-

Adolf Fényes: Trautes Glück

Fényes Adolf: Csöndes boldogság. (Löwenstein Arnóld tulajdona)

képein a lélek ábrázolása mesteri, ismert portréi valóban remekalkotások.

Fényes Adolf igazi művészegyéniség, a szó szebbik értelmében. Elsőben tartalmas, komolygondolkozású és alapostudású ember, aki ismeri az életet és az embereket. Emellett szerény, higgadt és kellemes modorú. Sem külső megjelenésében, sem életrendjében nem akar hosszúhajú, nagykravátlis bohém lenni, pedig sok humor, vidámság és szellem lakozik benne. Amilyen komoly és mélyenjáró a munkában, éppen olyan vidám, tréfás a társaságban, csak hogy az adomázás, a szellemesség nála nem kaptafaszerű, nem is akar mindennapi kenyere lenni. Imponáló megjelenése mellett is egyszerű polgár, szinte munkásembernek gondolja magát, a művészet munkásának, de művészetével nemcsak hogy nem kérkedik, de még csak nem is kalmárkodik.

Egész lelkületén valami sajátságos, bölcselkedő gondolkodás vonul végig, az életbölcselet józan-sága és nyugalma. Sikerei nem kapatták el, de nem is zsákmányolta ki, rendezett anyagi viszonyok között él, de művészetében ezt a kérdést számba sem veszi.

Hiúság, nagyratörés sohasem volt kenyere. Az utóbbi években már a kiállításokon sem vett részt, az ő műhelyébe beletemetkezve dolgozik s gyönyörűséget talál a munkában s a művészetben.

Pesti asztaltársasága s a szolnoki művésztelen emberei imádják a mestert. Társaságban kellemes csevegő, néha el-eladomázik, néha pedig elmés fordulatú aperszüit szikráztatja; sohasem tud nagyképű vagy fontoskodó lenni, mindig kedélyes és természetes. A gondolkozó, a művelt, a higgadtvérű művészt szeretik benne.

Fényes Adolf háta mögött fényes múlt áll, de munkabírása teljében, alkotóereje frissességében lévén, még nagy jövő is áll előtte.

HÉBER NÉPDAL

Al tal weal ma-tarde-ma-aj jar-ti-wu
 Zi-on Zi-on et ha-ra-jich
 Zi-on Zi-on et ha-ra-jich, lo
 esch wa-sche-mesch da-me-nu ja-di-mu.
 Zi-on Zi-on et scha-ma-a-jich.

432

Országos Rabbiképz - Zsidó Egyetem Könyvtára

SÖMLYŐ ZOLTÁN: ÚJ DIÓ

Pincemélyen forr a must,
 vígan dudorász.
 Költő, fogd a kalamust,
 itt az őszi láz!

Rímet tollad hegyire,
 a szívedbe kést!
 S nem gondolva senkire,
 ígyál feledést!

Kés magátul vígan vág
 és szalad a toll.
 És szívedre sok virág
 foly a csap alól.

Alma, körte sorban áll,
 héjja homokos.
 Akit búsít a halál,
 biz az nem okos.

Új dióval púposan
 telí a kosár,
 Kit ébren, kit álmosan
 tör meg a mozsár...

Őszi fénybe hullni jó,
 hidd el ezt nekem.
 Régi bánat... új dió...
 Örök énekem...

VÁRNAI ZSENI: AZ ASSZONY ÉNEKE 1916-BAN

A lelkem urától így, messze élni
 És remegni érte és félni, félni
 És életet vinni a szívem alatt
 És sírni, míg csak a könny elapad,
 Nehéz.

Aludni éjeken özvegyi párnán
 S a nappalok súlyát hordani árván,
 Kenyérért gyötrődni, harcolni érte
 S halálra gondolni, halálra, vérre,
 Nehéz.

Kínzó álmokat elhessegetni
 És százszor síratni, százszor temetni,
 Kisdedet dajkálni e rossz világra
 S arra gondolni, hogy ő sose látja,
 Nehéz.

Csittitni panaszos gyermeki szókat
 És megtagadni az édest, a jókat,
 Picinyke orcáját nézni, hogy sápad,
 Összehirapni átkozó számat
 Nehéz.

Adolf Fényes: Liebe

Fényes Adolf: Szerelem. (Singer és Wolfner jogosítványa)

(Északi harctér . . .)

Rabinovitz dr., a zsidó orvos, a kályha mellé húzódott, amelyben a trágyás szalma füstölve égett, anélkül, hogy ettől a hodály melegebb lett volna. A pópa — orosz katona-pap volt — a sarokban guggolt egy sebesült mellett, ki kebeléből piszkos zacskót kapart elé s hogy a többiek ne lássák, rubeldarabokat csúztatott a pópa kezébe. A sebesültek csöndbe voltak, csak néha-néha jajgatott fel egyik-másik:

— Bozte po mozse me!

Künn szünet nélkül dörömbölt a harc, az ágyúk, a fegyverek, a géppuskák összezúgtak, mintha az éj mormogott volna. A fagyott ablakon át is behallatszott egy-egy eltévedt golyó sípolása s a lecsapó gránátok szünet nélkül remegtették a vékony falakat.

Az orvos szitkozódott.

— Fát, fát! — kiabálta — megfagyunk, megfagynak a sebesültek.

De nem volt senki, aki engedelmeskedett volna. A sebesültek nem mozdultak, a pópa épp most kezdett imájába. Dimitrij, a gyógyszerolga pedig a sebesültvívőkkel ment ki.

Úgy látszott, hogy új támadás kezdődött. A fegyverek ropogása hevesebb lett s hallani lehetett az üvöltésbe harsanó hurrákat.

Rabinovitz gyöngé, beteges ember volt, apatowi

zsidó fiú, Berlinben tanult, ott is élt és éppen szüleit látogatta, mikor a háború kitört. Így került az orosz hadseregbe, hol teljes bizalmatlansággal fogadták a berlini zsidó orvost s a generális ugyancsak lelkére kötötte a pópának, hogy vigyázzon az orvos kezére . . . Rabinovitz türelmetlenül járt föl és alá, sorra nézegette a sebesülteket, nem szivárgott-e át a vér a kötésen? Egypárra új kötést rakott, óvatosan göngyölitette le a pólyát, mintha lelkének egyre feszülő izgalmát akarná csillapítani vele. Nem jól érezte magát, szédült, forgott vele a világ. A pópa butykosa ott feküdt az asztalon — rummal teli. De nem akart inni, Utálta. Künn csipős szél süvített: az orosz pusztákról jött, nyers volt, vad, éles, igazi szeppe-szél.

A pópa elvégezte a dolgot a sebesülttel. A pénzt csörgetve eresztette be bő lovaglónadrágja zsebébe. Aztán leült az asztalhoz s nagyot húzott a rumból. Az orvos felé sandított:

— Hé, nem iszol? Megfagysz.

Az orvos csak intett a kezével, vette a sapkáját s kiment. Fával jött vissza, a tűzre rakta.

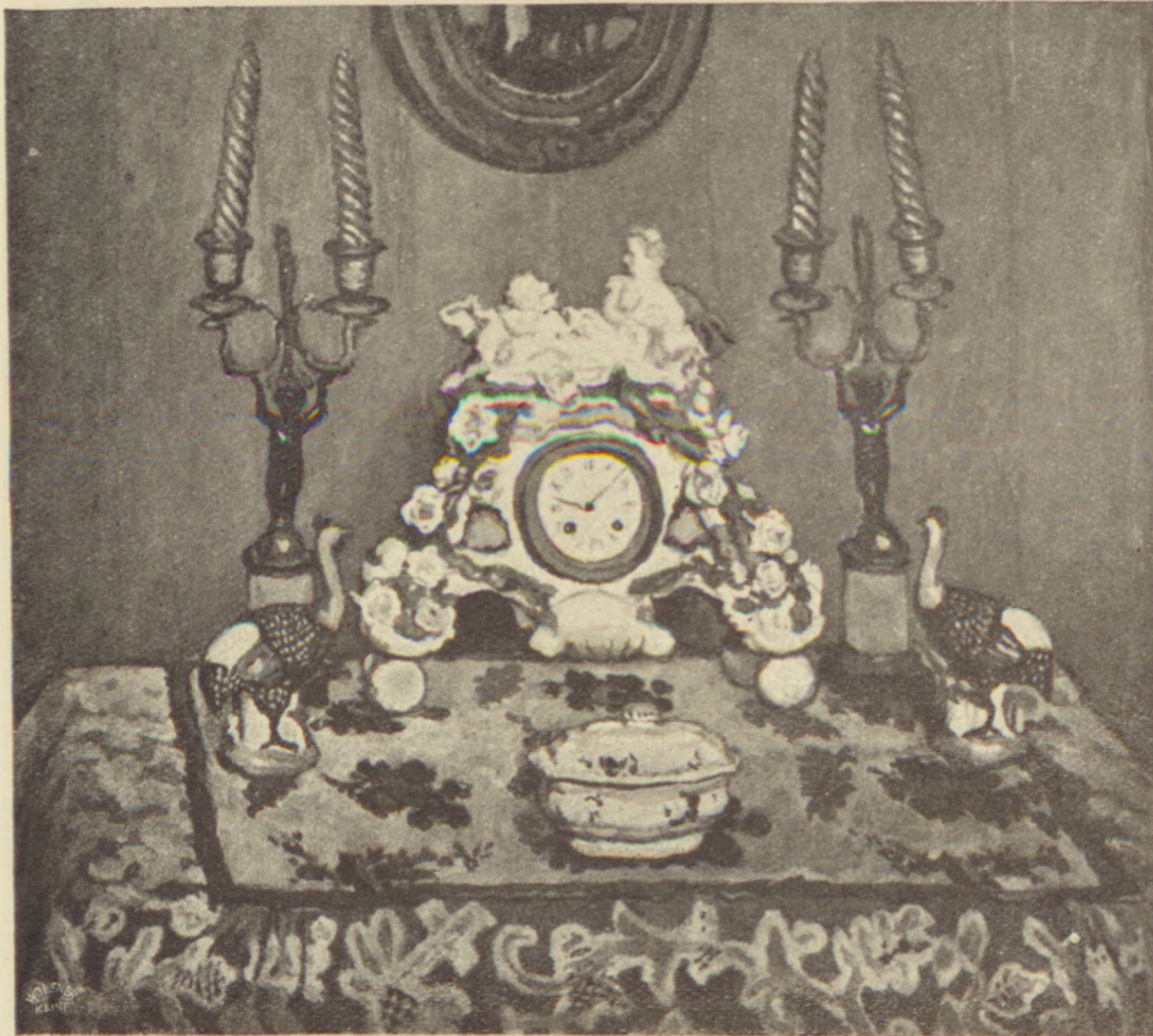
Újabb sebesülteket hoztak. Rabinovitz serényen dolgozott rajtuk, szépen, óvatosan rakta a kötéseket, mintha Berlinben, a klinikán csinálná . . . Az új sebesültek jajgattak, óbégattak s még szinte tébolyodottak voltak a harctól. A pópa nem törődött velük, az orvosnak minden figyelme a kötésre terelődött, a pólya ügyes, szabatos lebonyolítására.

A pópa beszélgetni kezdett:

— Furcsák vagytok, ti zsidók . . . Otthon kínlódtok, dolgoztok, gyötrődtek, amíg megszédítetek magatokat. Azután egy darabig urak vagytok, jól éltek, tettek a világ, azután egyszerre zsupsz! jönnek a feketék, a kozákok, a pogrom s vége mindennek. Még jó, ha előről kezdhettek. Hát *itt* mit akartok. Mi közöd neked ezekhez itt, mit kínlódsz velük . . . nem is tudod, melyik ölhet meg valamelyik atyafiadat és a háború után nem-e fog valamelyik felnyársalni, valahol Kiewben, Odesszában vagy máshol . . .

A pópa teli hassal jól nevelt a durva ötletén. De az orvos nem felelt, tudta, hogy mit akar a pópa. Ő belőle ugyan nem húz ki egy panaszló szót se. Ő neki csak kötni kell, mit is érdeklik a sebesültek, csak a seb csupán, a felmárt, felsebzett emberi test, melyre hús, gyógyító kötést kell rakni.

A betegek jajgattak, fáztak.

Adolf Fényes: Porcellanuhr

Fényes Adolf: Porcellánóra. (László Fülöp tulajdona)

— Tüzet... tüzet! követelték. Az orvos újra ki próbált menni. Nem lehetett. A támadás közelebb jutott, a golyók már sűrűn jöttek. A pápa riadtan lapult meg a fal tövében. A betegeken állati, vad félelem vett erőt, a sebesültek félelme, mely mindennél irtózatossabb. De a fájdalom lenyomta őket.

Azután megint csendesebb lett. A pápa és a könnyebb sebesültek felhasználták az alkalmat és megszöktek. Még a kulacsát is ott felejtette...

Az orvos tele volt keserőséggel. Eszébe furakodtak a pápa mérges szavai. Ha nem megy haza látogatóba, tán valamelyik németországi lazarettben dolgozhatna s nem kellene túrni a pápa szurkálásait, az orosz tisztok durvaságát, a parancsnokok lenézését. És megszabadulna ettől a sok, szerencsétlen muzsiktól is, kik csak akkor kezdenek emberek lenni, amikor halálukon vannak. És azt sem tudják, hogy mért halnak meg. Dr. Rabinovitz tele volt sárga förtelemmel minden iránt, de elsősorban maga ellen háborgott betegen, keserűen, céljavesztetten. A hideg egyre csikorgóbb lett. Az orvos hirtelen, dühös elhatározással a kulacshoz nyúlt és öntudatlanul, szinte neki-dühödten ivott. A sebesültek észrevették.

— Adj ide is, önts a számba — nyöszörögték — megfagyunk, segíts rajtunk... Kocsik dübörögtek el a ház előtt. Talán a sebesültekért jönnek — villant fel benne. De nem, ágyúk voltak, ügylátszik baj van, menekülnek.

Az orvos újra ivott. A rum szokatlan íze, erőssége égette a gyomrát és forró árral öntötte el az agyát. A sebesültek kiabáltak, nyöszörögték.

— Megfagyunk... megfagyunk... tüzet...

Az orvos utálattal dobta közéjük a kulacsot:

— Nesztek... igyatok... kutyák!

A kulacsot boldogan kapkodták ki egymás kezeiből, míg kiürült. Az orvos fáradtan hajtotta fejét az asztalra. A rum lebirta.

Künn újra nekiszilajodott a harc, új oszlopok indultak támadásra. A golyók előbb csak koppankáltak a falon, aztán egynehány fáradtan át is verte. A sebesültek közül többen elvánszcrogtak, hátha

Adolf Fényes: Salon

Fényes Adolf: Szalon. (Kellner Adolf tulajdona)

megmenekülhetnek. A legtöbb azonban nem bírt mozdulni. A nedves szalmára terítette őket a sebláz és a rum. Rabinovitz lefordult a székről, le a sebesültek közé.

Egy hosszú altiszt, kinek mind a két lába át volt löve, ordított:

— Kelj fel, te kutya, te zsidó, megfagyunk, tüzet!

Senki sem mozdult. A sebesült a kályhához próbált kúszni. Nagynehezen elérte, de nem volt fa. De hiába is lett volna, a szerencsétlen a nagy megerőltetéstől elalélt.

Roham rohamra következett. Éjjeli három óra felé már megingott minden ellenállás. Egy félóra múlva mienk volt a falu. Így találtunk rá az orosz segélyhelyre. Az első percben úgy hittük, hogy alusznak. De nem; halottak voltak. Megfagytak. A kályha mellett egy altiszt hevert. Átlőtt lábából még szivárgott a vér. Az orvos még élt, de nem tért magához, mikor elvitték. Szánok jöttek a halottakért...

A véres, nedves szalmán csak a sötét butykos maradt...

Nagy szívességet tesznek olvasóink lapunknak, ha kávéházakban, klubokban, kaszinókban, társaskörökben kéri a Mult és Jövőt.

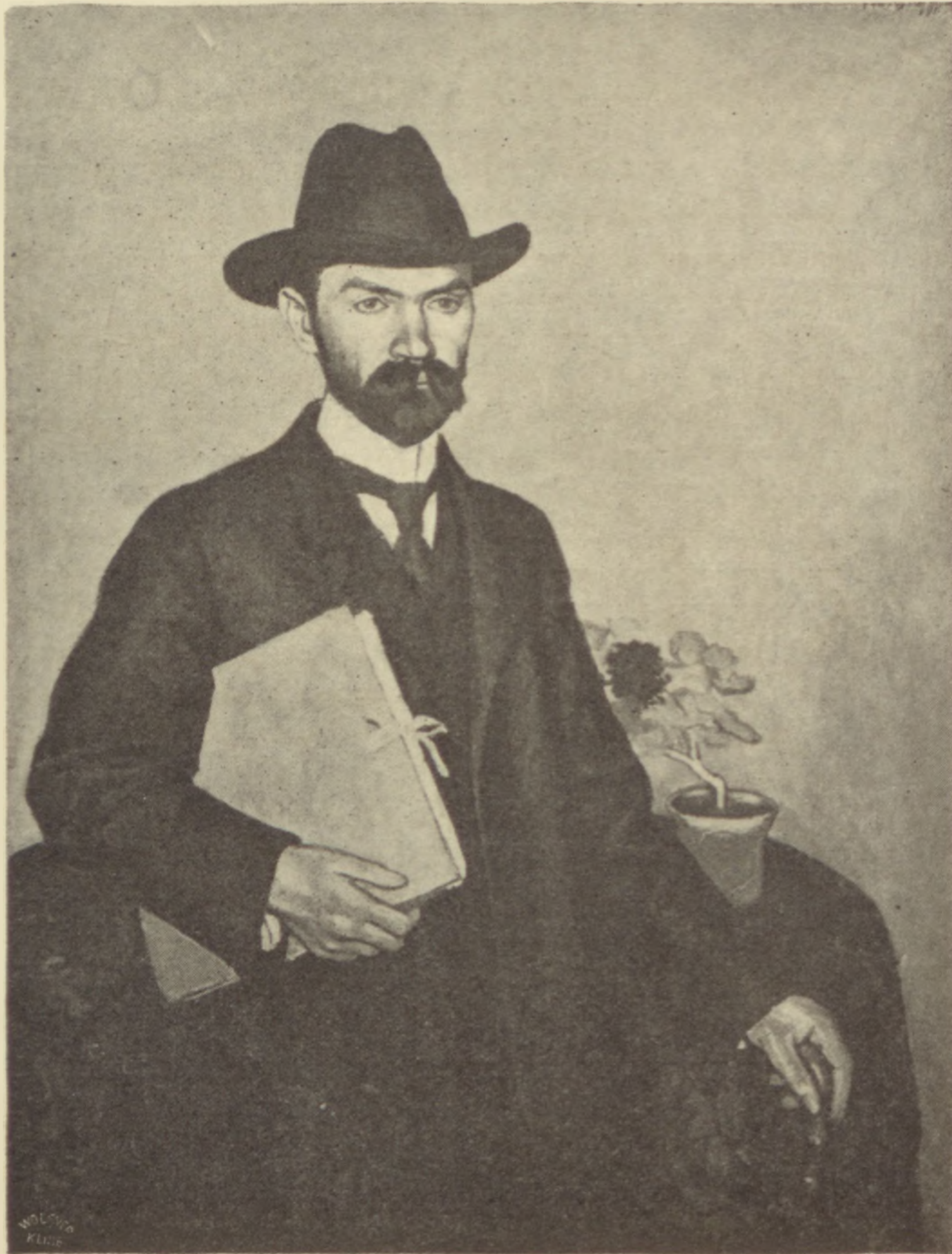
LÉVAI MIHÁLY: AZ IDEGEN TÜZÉR

Erdély (—)

Szétterpeszkedő báránnyelű szélén vörösbe borul a kékség. Elfeketednek a fenyőfák sötétzöld ágai. A hegyről, mely kopár és meredek mint a fal, fáradt lábakkal, lassan száll alá az este. Sziklahasadékok mélye, barlangok odva feketén tátong, bennük már átvette birodalmát az éj király. Lenn a völgyben a tó vize elszürkül, a látóhatár ködbe olvad. Máskor ilyenkor kolomp szólott a sziklák között, a pásztor kürtje harsant s rőfögve, dobogva vágatott a hegyekről hazafelé a hizó csorda. Most hangtalan az este a messzeségben csak néha pukkan egy tompa lövés és ahogy a hangja szikláról sziklára, hegyről hegyre gurul, mintha gyászdobok pörögnének egyre halkuló szóval. Az égre törő hegyeket csillogó őrtüzekkel koronázzák ki láthatatlan kezek s harangzúgás nélkül, némán leborul az éjszaka.

Az országút mellett a kis mezőn, egy fekete, néma, lomha test: egy ágyú áll. Mintha az egymásra vetett titáni sziklák közül egy őskori sarjadék, ama csodás masztodonok és ichtiozauruszok

A. Fényes: Portrait Fényes A.: Arc'tép. (Az Eras'-múzeum jogosítványa)

egy elkésett utóda kúszott volna elő, hogy itt az éjhomályban fehérén csillogó országút mentén lomhán elterüljön. Az ágyú fogoly. Tegnap még fenn állott a hegytetőn, acélos torka tüzet okádott s körülötte vad viaskodásban rémületesen marcangolták egymást az emberek. Vad haraggal, tajtékzó szájjal, üregeikben vadul forgó szemekkel, befelé görbült ujjakkal rohantak egymásnak s mint a tahoorei puszták éhes sakáljai tépték egymás véres husát. Ember ember ellen küzdött: ököllel, karddal, szuronnal, vérben gázolva, halottakon tiporva, fujva és hörögve, rekedten ordítva. Alélt haldoklók rettenetes cipőtalpak alatt vonaglottak utolsó, csonka sebesültek nehezen felkényökölve, reszkető kezükkel dőtték le a futót. Olyan volt ez a harc, mint egy örült forгатag.

Jött az este s mint a gyászos lepel borult a hekatombákra a sötétség. Jött a reggel. Vörösen, mintha maga is vérben fürdött volna, felkelt a nap s a halál mezején új élet ébredt. Új katonák jöttek. Az elesetteket elföldelték. Ástak egy nagy gödröt, abba rakták bele őket egymás mellé. Zsidót a keresztény, románt a magyar mellé. Ellenséget az ellensége mellé, mintha hű testvérek lettek volna. Az ágyú, melyért oly vadul folyt a harc, már akkor csonka volt és néma. Egy román tüzer — vörös haja volt és keleties orra — egy csúnya, szeplős zsidófiú, akit halálra sebzett az ellenséges golyó, az utolsó pillanatban elpusztította a finom szerkezeteket. Eltörte a rugókat, leszedte a závárt, összetörte, aztán halva borult a kihült csőre. Mintha utolsó atómnyi erejével is be akarta volna bizonyítani, hogy ő nem lesz hűtelen az ő hazájához, ahol őt idegennek tekinti a törvény, de a vérét követeli. Ő odaadja ezt is hűségesen. A parancsnoka már líhegve futhatott valahol messze az erdős havasok úttalan útjain, de ő, az idegen nem hagyta el ágyúját, míg össze nem zúzta.

Azóta néma volt az ágyúszörnyeteg. Most, hogy a reggel pirosan ránevetett az élőkre, levették a csőről a halottat és odafektették a többi mellé a gödörbe. Az ágyú elé lovakat fogtak és elvontatták. Így került az országút mellé a kis mezőre. A halottas gödör fölött néhány szomorú baka, aki maga se remélt már holnapot, elmondott egy-egy miatyánkot, aztán földet hintett a kinyúlt testek fölé. A szomszéd hegyen ágyúk dörögtek, gépfegyver kerepelt, sortűz ropogott s az ezernyi gyilkos fegyver most amott küldött új lelkeket a tegnap elszállottak után.

Az országútról egy lovas vágatott a sír felé. Köpenye, mint a zászló lobogott utána. Csizmája sáros volt, ruhája szakadt, arca gondozatlanul szakállas. Az volt a pap. Lóháton megállott a nyitott sír fölött s mozdulatlanul, mint a kőszobor, elmondott egy csöndes imát. A bakák kezükben az ásóval,

álltak mereven, akár a cövek. Csak a ló rázta nyugtalanul nagy okos fejét. Az ima után megmozdult a pap, levette fejről a golyójárta sapkát és szólt kiáltó szóval:

— Atyámfia! odalenn a sír mélységiben, dicsőség néktek! Megáldalak benneteket s kérem rátok a magasság áldását. Az én aklom juhaira is, a mások juhaira is. Ahogy elröppent az élet, egyformák vagyunk mindannyian s egyformán ítél rólunk a legfőbb bíró, akár zsidók voltunk, akár keresztények, akár Mohamed fiaí. Isten veletek, hősök, s Isten veled hősök hőse, te rettenthetetlen tüzér. Nem voltál az én aklom juha. Zsidó voltál. Más vallást vallottál, más királyt szolgáltál, ellenség voltál. De rettenthetetlen hős. Én fejet hajtok előtted, megáldalak és feloldozlak bűneid alól. Menj tiszta lélekkel a másvilágra, ahol a te Jehovád bizonyára méltó helyet tart fenn számodra a csillagok fölött. Isten veled!

Aztán fordult a ló, megindult s nemsokára messze vágtatott a pap. Odaát a hegyen még akkor is dörögtek az ágyúk, mikor a sír fölé már csöndes halmot emeltek a bakák.

JUHÁSZ ÁRPÁD: SÍRKÖRE

A falu csöndje... Úgy-e sokszor vágytad?
A kertről álmodoztál és a házról,
ahol az őszi bú, mint gyöngye fátyol
az ablakon át lengi be az ágyad.

Amire vágytál, lásd, most itt a csönd,
már alkonyul és mindjárt este van,
az est, mint a szived oly hangtalan
s a hegyek illatoznak odafönt.

Itt nincs zene, nem peng a cimbalom,
a pesti kávéház is elmaradt
a kerítések, a kertek alatt.

Most hull a hó a messzi halmokon...
Most itt van a csönd és itt van a béke
s az árok mentén itt a falu vége...

Adolf Fényes: Blumen

Fényes Adolf: Falusi virágok. (Nemes Marcel tulajdona)

KADIS-IMA KERESZTÉNY HÖSÉRT

— Egy héber háborús naplótöredékből —

Munkatársunk Grünwald Lipót, több héber történeti munka szerzője, aki a háború eleje óta katonai szolgálatot teljesít és részt vett a legsúlyosabb olasz harctéri eseményekben, érdekes töredékeket küldött be héber naplójából, amelyből a következő részt közöljük.

Olasz harctér (—)

Dély csend fekszik az egész tájon, csak néha-néha hallszik az ellenség ágyúinak durranása, mintegy figyelmeztetve bennünket, hogy még él. A felelet a mi részünkről sem marad el, jelezve, hogy mi is résen vagyunk. „Most az elesett hősöket temetik el”, szolt egy hang közelemben.

Mindnyájan odasiettünk, hogy segítsünk a halottak eltakarításában, amit a körülményekhez képest minden gyöngédséggel s tiszteletadással végeztük el... Itt már semmi nyoma a gyűlölködésnek, irigykedésnek. Katholikusok, zsidók, reformátusok — mindannyian testvéri békességben pihennek itt egymás mellett a közös halálban.

Már éjfélre hajlott az idő s mi még mindig rakosgattuk a hullákat a széles, mély sírgödörbe. A hold bágyadt fénye szomorúan hintette ezüst sugarleveleit a hősök nyugvóhelyére, a csillagok meg utolsó búcsút pislogtak felénk, mialatt mi könnyes szemmel emelgettük őket tovább, gyön-

gédén, szeretettel s fektették sorjában egymás fölébe...

Amint egy daliás hős hideg testét fordítottuk meg arccal fölfelé, megszólal a velem dolgozó bajtárs:

„Ez a hős Grünberger!”

Odanézek, én is felismerem: „Igen, ő az!” Ezüst és arany vitézségi érmei most is ott fityegnek még a mellén és nem is érzik, hogy a gazdájuk már halott.

Mint egyszerű katona vonult be csapatához s mint törzsőrmester esett el. Rettenthetetlen hősiességgel harcolt, a legnagyobb golyózáporban állott csodálatos nyugalommal, egy arcizma se rándult meg, csak lőtt tovább s pusztított az ellenség soraiban, amíg csak a fegyver ki nem esett kezéből!

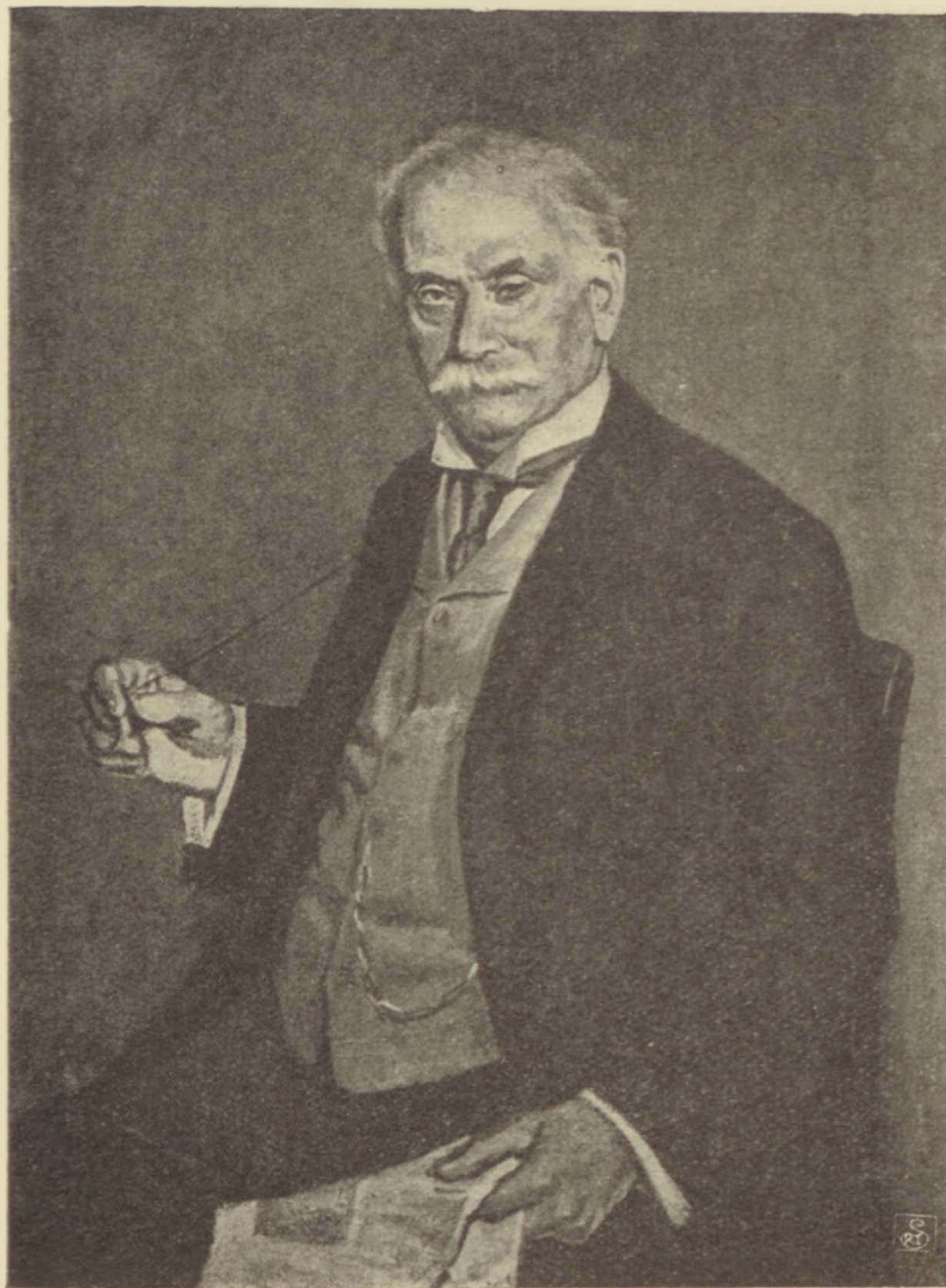
Jól ismertem. Dicsőséget szerzett hittestvéreinek. Könnyes szemmel fordultam a többihez:

„Várjunk egy percig, bajtársak, imádkozni akarok hős lelke nyugalmaért...”

S elcsukló hangon kezdém: „Jiszgáddál vejiszkadás...”

En ezért imádkozom, a többi másokért, kiki saját vallása halotti imáját rebegi el...

Elszorult szívvel, némán néztük egymást. Mindenik agyában az a szomorú gondolat cikázott át: vajjon... holnap... holnapután... ki fog érettünk Istenhez fohászkozni...?! Ki?...

Adolf Fényes: Portraitt

Fényes Adolf: örményesi Hirsch Lipót

A néma csendet egy keresztény bajtárs törte meg mellettem:

„Kérlek” — szólt búsan — „kérlek, bajtárs, imádkozzál e halottért is, az öcsém, szegény, imádkozz Te érte, én nem tudok, hisz úgyis egy Istenünk van, egy Isten teremtett bennünket...”

Természetesen eleget tettem az egyszerű jó ember kérésének és imádkoztam.

„Uram, Istenem! könyörülj e hős lelkén is, keresztény hiten volt, de testvérem, aki velem együtt harcolt az otthonmaradottakért valláskülönbség nélkül. Oh, Uram, könyörülj rajta! Ámen!”

„Ámen!” bűgött az egész sorban, amely a sír körül képződött.

Elvégeztük a szomorú munkát... Hirtelen fekete felhőtömeg borította el a láthatárt, az ég elsötétült, erős szélroham száguldott el felettünk, hatalmas zápor zúgott le az ég megnyílt csatornáiból, közbe-közbe menydörgés csattogott...

Úgy rémlett, mintha az ég is könnyeit hullatná annyi fiatal élet kialvása miatt, hóstetteikért pedig messzire hangozó katonás búcsú-üdvözlettel rójja le elismerését a vitéz harcosok iránt... A süvöltő szélvihar gyászénekekkel kísérte a szertartást...

Elvégeztetett!... Szemeinket törülgetve felkeltünk a sírhant mellől, kezet nyujtottunk egymásnak:

„Testvérek vagyunk!”

Igen, testvérek vagyunk mindnyájan.

Ezt az éjfél soha, soha el nem felejttem életemben...

...Félelmetesen nagyszerű volt...

EMÁNUEL JÓZSEF: BARÁTOM HALÁLÁRA

Nem történt semmi!

Csak egy özvegy édes anya

Várja mindhiába haza

Fiát epedőn.

Csak az orkán süvit vadul

Új sírhalmon, mely domborul

Künn a temetőn.

Nem történt semmi!

Csak egy nevetlen árva

Úl zokogva, atyját várva,

S az már nem jöhet.

Csak a véső fúr, kopácsol

S készít, nem is carrarából,

Egy új sírkövet.

Nem történt semmi!

Csak a szívünk fáj, megszakad.

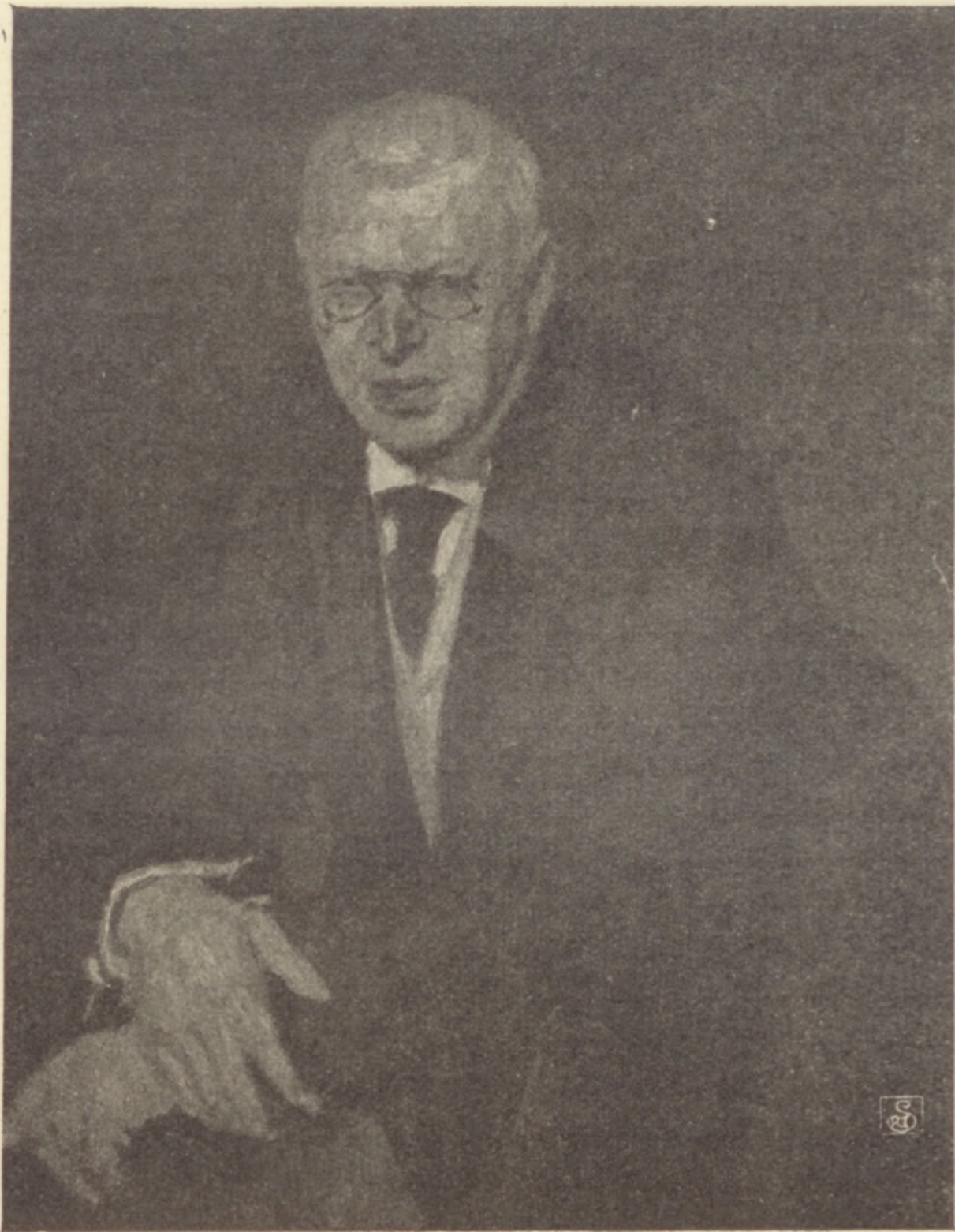
Csak egy hely, mely köztünk marad,

Némán, üresen...

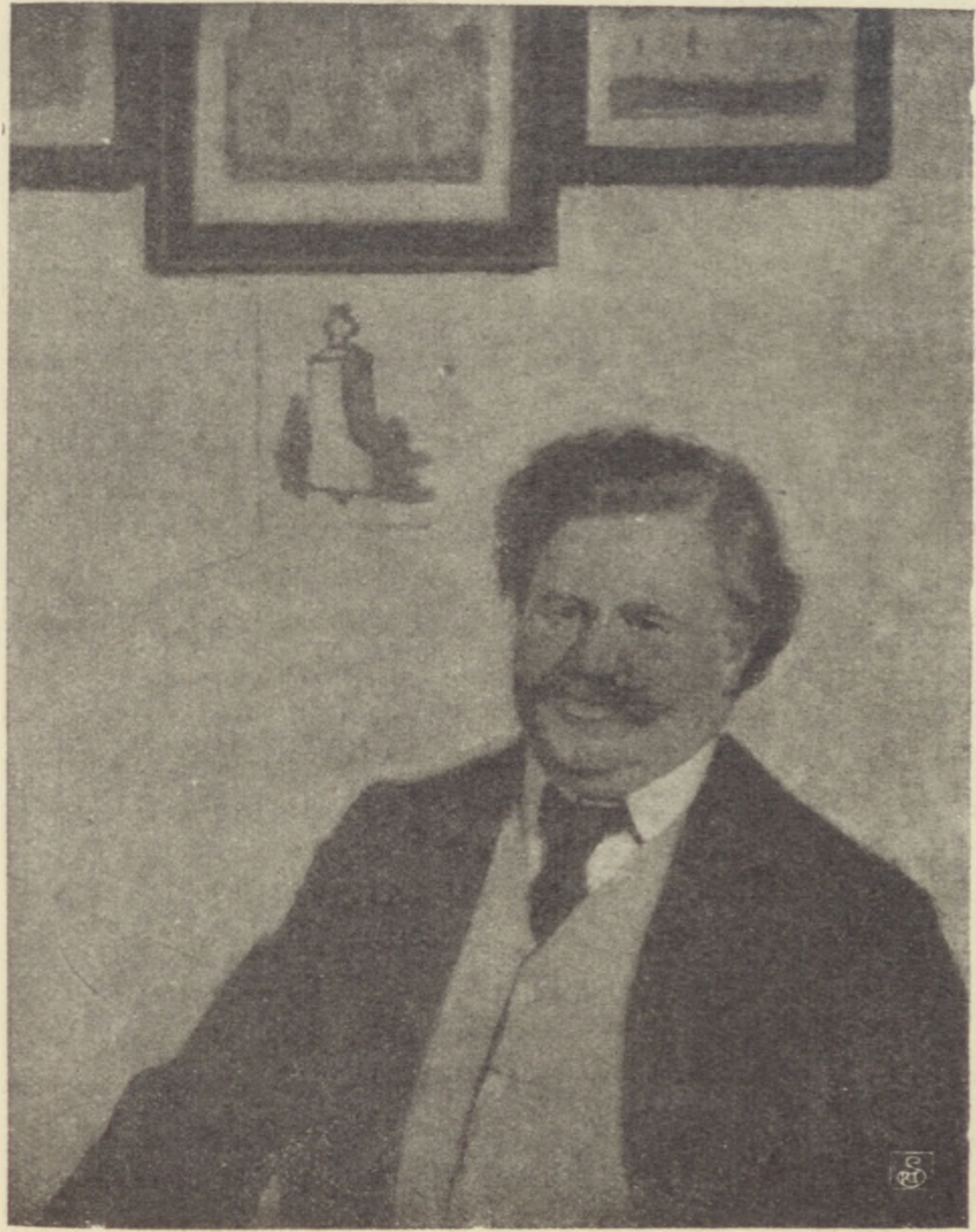
Sugár tölgyről letört hajtás,

Elköltözött ifjú bajtárs,

Nyugodj csendesen!

Adolf Fényes: Portrait Fényes Adolf: Löwenstein Arnold arcképe

Adolf Fényes: Portrait Fényes Adolf: Jakob Dezső arcképe

DR. SCHÄCHTER MIKSA: ÁGAI ADOLF DR. ÉS A ZSIDÓSÁG

Akorkülömbőség köztünk elégnagy volt, amikor ezelőtt 28 évvel személyesen megismerkedtünk. Ő a férfikor delén, 53 éves, közismert író és tekintélyes férfiú, én az ifjúságon alig túl, 29 éves, orvos, ki csak annyiban hasonlíthattam hozzá, hogy tollammal már szintén kezdek ellenségeket gyűjteni. De nem a korkülömbőségen mult, hogy az ismeretség nem fejlődött gyorsan azzá az igaz barátsággá, mely évtizedeken át tartva az ő halálával sem szűnt meg.

Nem a korkülömbőség volt az ok, mert ő kedélyében annyival fiatalabb, én meg kedélyemben annyival öregebb voltam, hogy kettőnk közül mindenki, de még magunk is őt tartottuk a fiatalabbnak. Kedves és meleg rokonszenvet eláruló volt velem szemben ismeretségünk első pillanatától fogva, de engem valami állandóan lehűtött. Azt mondták róla, hogy kikeresztelkedett. Senki sem tudta bizonyosan, de mondták. Sokan mondták, kevesen tagadták és mivel ez nem volt sem oly ritka, sem oly híhetetlen, én is elhittem és bár gyerekkorom óta szívembe zártam Forgó bácsit, meg Porzót, meg Csicséri Borsot, bár betéve tudtam sok szellemes mondását és mohón faltam minden újabb tárcáját — Ágai dr. iránt, kiről azt hittem, hogy apáinak hitét elhagyta, nem tudtam fölmelegedni.

Nem tehetek természetemről. Sok igen jó barátom van, született keresztény, olyan, akinek barátsága az idők és bajok próbáját megállta, de kikeresztelkedett zsidó barátom nincs. Egyszerűen azért, mert én az olyan embert, aki bevallott vagy be nem vallott egoizmusból azt veti el magától, ami a legnemesebb érzések egyike, az altruisztikus érzésre szoruló igaz barátságra nem tartom alkalmasnak. Csak amikor utánajártam a dolognak és meggyőződtem arról, hogy az Ágai hitehagyásáról szóló hír hamis és vele magával is közöltem aggodalmaimat, szegődtem barátjává a derék férfiúnak, ki nem utolsó sorban vált becsületére, díszére, fájának, hitének: a zsidóságnak is.

Ily akadályt küzdve le barátságunk kezdete, természetes, hogy azután is sokszor volt a zsidóság kérdése megbeszélésünk, eszmecserénk tárgya különösen akkor, ha egymással utazva, heteken át hánytuk-vetettük az élet kis és nagy kérdéseit, melyeket bizony sokszor a zsidóság szempontjából is kellett néznünk és vizsgálnunk. A kikeresztelkedésről is gyakran szó esvén, elmondta a saját esetét is.

Simor esztergomi primás egyszer vendégül invitálta őt rezidenciájába. Miután ott neki az általa alapított primási kincstár műremekeit megmutatta és a fehér asztalnál kedvességekkel elhalmozta, egészen komolyan kérte arra, hogy térjen át. „Természetes, hogy egy pillanatra sem haboztam a tagadó válasszal. Bevallottam, hogy én

saját hitem szabályait és szokásait nem tartom — az élet, nevelésem, sorsom ettől kissé távolra hányt —, de soha arra képes nem volnék, hogy a hitet, melyben születtem, melyet apám, anyám magukénak vallottak, otthagyjam és egy új vallással cseréljem fel, melynek szabályait, előírásait még kevésbé tartanám be. Velem mint hívővel az anyaszentegyház mítsem nyerne. Ő Eminenciája ezt udvariasan tagadta, bár valószínűleg ő is ezen a nézeten volt. Próbálta azt a billentyűt megnyomni, melyre a zsidó leginkább reagál: a dolog célszerűségét, hasznosságát. Mennyivel nagyobb súlya volna az én munkásságomnak, mennyivel szívesebben támogatnának, mennyivel szélesebb körben örvidenének az én sikereimnek stb. Azt persze Ő Eminenciája nem sejtette, hogy ami az utilitarizmust és opportunizmust illeti, az nálam születésem óta fennálló teljes süketségre talál. A leggyámoltalanabb zsidók egyike én vagyok. Hogy mi volna nekem hasznos, mások mindig jobban tudták, mint én. De különben ebben a kérdésben talán még Ő Eminenciája sem tudná, hogy mi volna nekem hasznos. A magamfajta íróembernek ez nem válhatik hasznára. Hisz a sokkal nagyobb, a nagy Heine is bevallotta, hogy addig senki sem bántotta őt zsidósága miatt, amíg ki nem keresztelkedett. Azután mindig, szakadatlanul a zsidóságot vagdosták a fejéhez. Folyton ezzel bántották, ha másként nem bírtak vele. Csak úgy mint nagy íróársát, Börnet. Ez természetes. Olyan-
nak, ki másokat bánt és bosszant, ki mások gyengéit, hibáit rója, nem szabad ily gyengeséggel úgyszólván céltáblát kitűzni. Házigazdám nem engedett. Csak jó erősen, következetesen kell hangoztatni, hogy jó keresztény vagyok. Egy darabig gúnyolódnak, azután szívesen elhiszik a jó keresztények, a zsidók pedig, kik nem hiszik el, emiatt nem szoktak és nem mernek gúnyolódni. Látván, hogy a komoly argumentum nem fog, a magam mesterségéhez folyamodtam. Azt bátorkodtam Ő Eminenciájának ajánlani, hogy ha az hivatásával és magas egyházi állásával nem ellenkezik, nézze meg a „Zsidó nő“ operát. Zsidó írta ugyan, de gyönyörű széphanjú szcrepe van benne egy kardinálisnak is. És ebben a szerepben a hajdan zsidó, de már régóta jó keresztény Ellinger apó kiválik, mindaddig míg azt nem kell neki énekelni: „Én keresztény vagyok“, mert itt az infámis dobutcai, veleszületett hehezetes magyarsága kiüt és így éneklí „Én khürüstiny vagyok“, amivel mindannyiszor a közönséget, amely már már könnyezik, hangos hahotára fakasztja. Hát nem ily hahotára fakadna az én különben is nevetős közönségem, ha akár-milyen mély mellhangból énekelném, hogy „Én khürüstiny vagyok?“

„Ő Eminenciája maga is nagyon jóízű kacagásra fakadt, szemlátomást meg volt győzve és a finom uzsonát, melyhez saját melegházában termelt ananással is kedveskedett, már békén, minden vallási vita nélkül ettük meg.“

Még egyszer került ezzel a kérdéssel bajba. Leánya, kit zsidó emberhez adott férjhez, ezzel együtt az ő beleegyezése és tudta nélkül megkeresztelkedett. Néhány héttel leányának halála előtt, mikor súlyos betegségében meglátogatta, tudta meg az apa ezt a tényt. Mélyen bántotta, de hát persze nem tépte meg ruháit és nem ült a földre — mint ahogy ezt nem tette akkor sem, mikor leánya rövid idő múlva meghalt.

Mert ő a ceremoniális zsidóságnak nem volt híve. Két oknál fogva nem. Először, mert nem nevelkedett benne, másodsor, mert nem értette. Atyja lengyel zsidó származású orvos volt. A lengyel zsidónak sok kiváló tulajdonsága mellett sok kiváló hibája is van. Nem utolsó ezek sorában az, hogy levágván tincseit és kaftánját más kabáttal cserélvén fel, gyakran egyuttal hitéből is kivetkőzik, nem irtózik valami nagyon a kikeresztelkedéstől, sőt akár keresztény hittérítőnek is beáll. Ezt általánosítani nem szabad, de az mégis az általános szabály, hogy könnyen kivetkőzik tradícióiból, amint e tradíció fészkeből, szűkebb hazájából kijut. Így Ágai atyja is, mint „felvilágosodott“ zsidó, nem ragaszkodott a ceremoniális törvényhez. Anyja, ki szefárd származású volt, vallásosabb is volt, de nem maradt sokáig az és így az apai házban a speciális zsidó életből nem sokat látott, tanult. Amit ő látott, tudott, azt az ő eleven szemei az apai házon kívül látták meg, leginkább anyai atyafiságánál itt Pesten, Óbudán. Hogy ezek jámbor zsidók voltak, annak bizonyítására egyik bácsiját emlegette, ki nem akarta elhinni, hogy van olyan levegő is, amelyik ég, szóval nem hitt a „légszeszben“. Amikor azután itt Pesten csakugyan megindult a gázvilágítás, Óbudáról átjött ennek csodájára az öreg zsidó bácsi is és meggyőződván a tényről, előbb elmondotta a „schechijonu“-t, a hálaadó imát, hogy Isten ennek a csodás ujdonságnak látását megengedte és azután nyomban azt tette hozzá: „Mba, Rambam hat doch mehr gekennt“ — Maimonides mégis csak többet tudott.

Ily reminiscenciákból, ily imitt-amott felszedett zsidó dolgokból és nem utolsó sorban a zsidó konyháról szerzett tapasztalataiból — ő maga írta, hogy nem tehet róla, de a gyomrával jobban emlékszik, mint a fejével — állott az ő zsidósága. A pajzánság kis ördöge persze már gyermekkorában is benne bujkált és ezért ő így konstruálta magának a legnagyobb vallási bűn fogalmát: Jomkipur napján, szabad ég alatt, hajadon fővel, előzetes kézmosás és áldásmondás nélkül, térdepelve vajaskenyeret és véres hurkát enni, még pedig mindkettőt ugyanazzal a zsiros késsel szeletelve. De bármilyen furcsa chaos volt is előtte a zsidó vallás, az ő esztéta lelke mindent valami különös szép formába öntött, úgy hogy ő, ha nem is értette meg, de szívből szerette, imádta a zsidóságot. Mindig szeretett valami újat hallani, tanulni a zsidóságról és minden újabb ismeret, melyhez már hajlott korában jutott, még inkább emelte az ő sze-

mében azt a sokat ócsárolt, lenézett, szégyenlett zsidóságot, erősítette az ő ragaszkodását. Öreg korára sem rakott tefilint, de sajnálta, hogy nem tanulta meg és nem szokta meg úgy, hogy rakhatott volna. Szeretett volna hitében is buzgó zsidó lenni, így csak pietásában, historikus kegyeletében volt az és egy külön ideális zsidó típust konstruált: a magyar zsidót.

A „magyar zsidó“ az ő érzésében, fogalmában nem csupán frázis volt. A szülőföldjéhez való viszonylatban feltétlenül magyar, a leszármazásához, szép tradícióihoz való hűségben szilárdul zsidó. Így akarta, így szerette ő a zsidóságot. Asszimiláns volt a szó nemes értelmében, nem úgy, hogy az asszimilálódást csak a sonka evésében és saját fajának megtagadásában látta. Ő különösen a jobbmódú, jó társadalmi viszonyok közé került zsidó ifjúságtól, a zsidóság modern fejlődésétől várta azt, hogy a haza szeretetével évezredes hitük szeretetét fogják egybekapcsolni, hogy igaz magyarságukkal becsületet szereznek a zsidóságnak és igaz zsidóságukkal törnek utat a zsidóság széles rétegeibe is a magyarságnak.

Mélyen fájlalta, hogy ez az eszménye nem vált valóra, hogy az asszimiláció megbontotta a zsidóságot és hogy a meggyapjasodott vagy megtollasodott zsidók gyermekeiből nem magyar zsidók, hanem amint ő mondani szokta: „jordán Monoklesek“ vagy „kóser Mokánybercik“ váltak. Fájdalommal látta, hogy a gettó csak helyet cserélt, hogy az Orczy-ház gettójából, melyet az ő gyermekéveinek emlékei aranyoztak be, a Lipótvárosba telepedtek át, szintén egymás mellett lakva, új gettót alakítva, melynek erkölceit már nem is tudta az ő gyermekkorú emlékeinek verőfényes sugaraival bearanyozni. Nem volt elkerülhető, hogy a zsidóság forró szeretete mellett néha a zsidókra ne nehezteljen és az ő természete követelte, hogy e neheztelését nyíltan meg is mutassa. Elfogulatlan akart lenni a zsidósággal szemben is, lenni, nem csupán mutatkozni. Azokat az elfogulatlanoknak mutakozó zsidókat, kik türik a zsidóság mocskolását, sőt maguk is hozzájárulnak csak azért, hogy az ő zsidó voltukat elfeledtessék, lelkéből utálta. Ő nem akart a zsidó számára semmi privilégiumot a rossz cselekedetek és a rossz modor terén, és ezért mint a jó tanító, korholva tanított. Különös kedve telt abban, hogy olyanokat, kik húzódoztak a zsidóságtól és mimikriával simultak a környezetükhöz, leleplezze és fülüknél fogva vezesse eredetükhöz vissza. Nagy külföldi útjáról

tért haza kiváló tudósunk Vámbéri, ki nagy útján mohamedán és református hitekre tért át. Vámbéri. Againak gimnáziumi iskolatársa volt és ezért őt Agai abban a társaságban, amelyben először találkoztak, melegen és szívélyesen üdvözölte. Vámbéri, kinek akkor kissé fejébe szállt a dicsőség, úgy tett, mintha Agait nem ismerné, soha nevét sem hallotta volna. „Agai... Agai, nem emlékszem, I do not remember“. „Dü Parach!“ fakadt ki Agai. Nyomban megnyílt Vámbéri emlékezete. „Servus Dolfi“ és már is a legmelegebben ölelgette.

A Vigadó egyik kis termében vacsorázott családjával és barátaival Agai egy hangverseny után. Benyit két elegáns fiatal ember, mindegyiknek egy-egy szemén monokli és nyitva hagyja az amúgy is léghuzatos terem ajtaját. „Seien Sie moichel

und machen Sie die Tir zu“, ripakodott rájuk Agai és nagy szolgálatkészséggel szaladt mind a kettő az ajtót betenni.

Volt egy stereotyp jelzése ily zsidókra, kik mindenképen el akarták takarni zsidó voltukat vagy eredetüket, de kiknek ez annál kevésbé sikerült, mert leplezési törekvésük balga, ügyefogyott és szinte ordító volt: „Das ist ein Jud in 12 Bänden — csak az a kár, hogy nem akad rá kiadó“.

És elindult utazásain zsidókat keresni. Mint ő mondotta, a Kohnok nyomait kereste. Mert ezek mindenfelé szeretnek elbujni. Ő pedig mindenütt, Németországban, Franciaországban, Angliában, Svédországban kereste a Kohnokat. És nagy öröme telt abban, ha megint kifürkészett egyet és kivált ha azt is megállapíthatta, hogy az köztisztelőben álló derék ember.

Egész nagy gyűjteménye volt már a felfedezett Kohnokból és még mindig kutatózott. Különös szimattal minden szélességi fok alatt, minden milieu-ben megtalálta a zsidót. Egy nagyon derék osztrák-magyarfőkonzullal ismerkedtünk meg egyik korfui utazásunk alkalmával. Valóságos Mesofanti volt — minden európai nyelven beszélt, még pedig úgy, hogy meg is értették. Agai nyomban ráütötte a Kohn-bélyeget, hogy zsidó. Én tagadtam, már csak azért is, mert tudtommal abba az állami szolgálatba zsidók nem kerülnek. „Kerülnek oda zsidók is vagy volt zsidók“, mondá ő. — Nem vitakoztunk tovább. Egyszer megint együtt ülünk és a mi főkonzulunk nagyon érdekesen beszél a görög állami és társadalmi viszonyokról. Egyebek között elmondta, hogy a görög udvarnál csak a trónörököszt nevezik hercegnek „diodochos“

Ágai Adólf 1862-ben

a többieket csak királyfiknek „basilopes“-nek mondják. Erre kivesz a zsebéből egy kis jegyzőkönyvet Agai és nyugodt hangon mondja: „Ez érdekes, följegyzem. Kérem miféle ‚gedoches‘ az a trónörökös?“ Főkonzulunk majd a székről dőlt le nevetében, az én öreg barátom pedig diadalmasan nézett reám, hogy így sikerült a nyulat kiugratni a bokorból és megint egy kis elbujt Kohnt tűzhetett a gombostűjére.

A zsidó típusok keresése, tanulmányozása itthon is mindig kedvenc foglalkozása volt. Zsidó alakjait ő nem csinálta, hanem találta és tollával megörökítette. Itzig Spitzig volt az első és reá magára nézve is a legfontosabb. Az első Itzig Spitzig humoros naptárának oly nagy sikere, 6000 forint anyagi sikere is volt, hogy ez végleg abbahagyta vele az éppenséggel nem kedves orvosi gyakorlatot. És jöttek többi zsidó alakjai: Seifensteiner Salamon, Börzeviczi, Reb Menachem Ciceszbeisser, Wewreshegyi, Hühóty dr. Nem mind ő írta, de mind ő hozta életre, ő húzta elő a homályból ezeket az alakokat, kikbe annyi zsidó észt, annyi zsidó temperamentumot, annyi zsidó jóságot, igaz, hogy annyi nyilvánvaló zsidó fonákságot is gyúrt bele, amennyit csak lehetett. Mi zsidók persze csak az utóbbit láttuk. Hajlandók voltunk Spitzig-Itzig és Seifensteiner híven utánczolt magyar-zsidó jargonját, Börzeviczi önmagával eltelt elménckedését, Wewreshegyi elrugaszkodott pizsokságait mindannyi a zsidóságot kipellengérező merényletnek tekinteni. De ez nem az ő hibája volt. Ha ő minket kissé megcsiklandozott, arról ő nem tehetett, hogy ettől könnybe lábadtak szemünk. Ez a mi túlérzékenységünk hibája. És csodálatos, hogy mi a valóban élő Wewreshegyinek inkább bocsátjuk meg a zsidóságot kompromittáló létezését, mint azt, hogy ennek az új magyar földesúrnak hibáit szemére hányják. És ha a nyegle, pénzre sóvárgó, az üzleti szellemet az orvosi hivatásban is felburjánóztató modern orvos személyesítőjének is olyan zsidó orvost választ, ki, mint Hühóty dr. állandóan a keresztelkedéssel kacérkodik, úgy erről nem tehet más, mint Hühóty dr., ki valóban él és virágzik. De mi zsidók ilyenbe nem nyugszunk egyhamar bele és így érthető, hogy Agait még antiszemitizmussal is vádolták. Hogy ő az antiszemitizmus ellen forró szívének egész tűzével, felháborodásával harcolt, hogy bátran nekiment Verhovainak és „Vérhasovay“ kis cikkeivel valóssággal lenyúzta ezt a veszedelmes népbolonditót, akkor amikor a komoly sajtó hozzá nem mert nyúlni, ezt nem látták, ezt nem tudták be Againak érdemül, de hogy néha a mi félszegségeinkre is ráfordította a rudat, ezt bűnül tudtuk be neki. Ő persze igazságának tudatában ezzel nem törődött. Aminthogy félig-meddig mesterségéhez tartozott, hogy egykedvűen hallgassa azok feljajdulásait, kiket ő, jót akarva, megcsipett.

Különben is az ő helyzete a zsidósággal, azaz a zsidókkal, a zsidó vezető emberekkel szemben egé-

szen kivételes volt. Semmit sem akart tőlük. Ő sohasem kívánta, hogy a zsidók az ő érdekében tegyenek valamit. Igaz, hogy nem is tettek semmit. Neki is voltak néha nehéz anyagi viszonyai. Tradicionális zsidó jószívűségét rokonai tradicionális módon kihasználták, és a pénzhez, üzlethez nem értő embert fatális zavarokba hozták. A zsidók nem segítettek, nem rendezték az ő ügyeit, neki eszébe nem jutott volna ilyen segítség igénybevétele és valószínű, ha mások figyelmeztették volna ennek lehetőségére, kereken visszautasítja. Nemcsak önérzete, hanem annak a tudata kényszerítette volna őt erre, hogy tollát nem szabad senkinek, még saját felekezetének és fájának sem eladni. Soha védeni, soha támadni nem tudta volna ő többé olyan jól, olyan igaz szívből fakadólag hitsorsosait, kikeről ő meg volt győződve, hogy védelemre mindig, de néha támadásra is rászorulnak. Hisz ily támadások indították meg gyakran a zsidóság megújódását.

De hogy ő ily reneszanszot nem csupán a támadástól várt, hanem kész volt pozitív munkával is hozzájárulni, bizonyítja, hogy minden habozás nélkül élére állott az Imit felolvasó estélyeinek, melyektől a zsidó kultúra terjedését, újraébredését várták. Bizott a zsidó kultúrának, a zsidóságnak reneszanszában.

De kevés bizalommal volt ama reneszansz-mozgalom iránt, melynek az ő fiatal Herczl és az öreg Nordau barátjai voltak előharcosai. A cionizmussal, vagy mint Agai jó magyarul, Károlí Gáspár bibliája nyomán hívta, a „sionizmussal“ szemben skeptikus volt. Célját nagybecsülte, de nem bizott az eszközeiben. Azt, hogy a cionizmus a meghunyászkodó zsidó fiúkból önérzetes ifjú zsidókat akar nevelni, nagy rokonszenvvel fogadta, de hogy zsidó állam zsidó vallásosság nélkül létezhetne, azt már nem hitte el. Már pedig ő Herczl, de kivált Nordau barátjait nem ismerte olyan vallásos zsidóknak, kik a zsidóság két évezredes nagy ábrándjait megvalósíthatnák. Persze, hogy „Magyar Zsidó“ régi reminiszenciái is dolgoztak benne a cionizmus ellen.

Ambár az, ami a zsidóságban valóban internacionális, nem a pénz, hanem a nyomor, kivált az utóbbi években nagyon megillette lelkét. Kivált Korfuban látta ezt közelről — hová tavasz idején évek óta együtt elmentünk. Itt látta a szegény, intelligenciától úgyszólván duzzadó, a nyomorságtól összeaszott zsidó népet, mely a kikötőben nehéz munkát végezve alig keres annyit, hogy megéljen. Itt ő egészen zsidónak érezte magát és egészen a többivel érzett.

Szombatonként eljárt a templomba, a Thórához felhívatta magát és tőle telhetőleg adakozott a szegényeknek. Egyszer a kikötőben egy feltűnően intelligens fejű munkást bámult meg, alig tudta levenni róla szeméit; de akkor nézett még csak nagyot, mikor ezt az intelligens fejet szombaton a templomban látta. A napszámos pizkos, szurtos

Mesümed úr és Mesümedné

Herr und Frau Meschümed

Der Herr Doktor und sein Patient

Fényes Ádám

A doktor ur és páciense

A rend őre és védence

Der Schutzmann und sein Schützling

Karikaturen von A. Fényes aus dem Jahre 1855. (Üstökös)

Der Herr Ober

A főúr

Fényes Adolf ifjúkori karikaturái 1855-ből. (Üstökös)

Országos Rabbiképz - Zsidó Egyetem Könyvtára

külseje alatt felismerte azt a nagy intelligenciát, mely az ő szefárd fajában lakik, melynek vére az ő ereiben is folyt. A legutóbbi években pedig, mikor már nem bírták jól lábai és fájdalmas rezignációval le kellett mondania a korfui zarándoklásról, elutazásom előtt mindig meglátogatott jó utat kívánni és ideadni adományát a korfui szegény zsidók számára. Már nem tisztelhatték őt meg a Thórához, de ő nem feledkezett meg szegény derék testvéreiről, kik ott líhegnek a kikötői munka nehéz terhe alatt.

Templomba pedig már csak itthon járt. Régebben egy tisztelője, valami Blau bácsi küldött neki a nagy ünnepekre jegyet a Rombach-utcai templomba. Ő hűségesen eljárt oda. Azután Blau bácsi meghalt és nem volt többé helye a templomban. Talán három éve megint akadt ilyen tisztelő pártfogója. Megint eljárt és ott volt még a múlt év engesztelő napján is. Erről azt mondotta el nekem, hogy nagyon meghatotta őt az „Unszane taukef“ imája, különösen pedig annak a kis énekes fiúnak díszkant éneke, amellyel a „mi jichjé umi jemusz“, az élet és halál fölötti döntésről szóló szöveget kísérte. „Sirtam és zokogtam, alig bírtam megcsillapodni“... Még ugyan ennek a Unszane taukef-nek határídejében, közvetlenül a mi évünk zárta előtt ért véget e hosszú, derűs élet, teljesedett be sorsa ennek az erős szellemű, nemes szívű, — szellemre és szívre igaz zsidó embernek.

S. FRUG: HOMOK ÉS CSILLAGOK...

Bolyong a hold, kísérik csillagok,
Völgyön, hegyen borongó éj ragyog...
Elöttem nyitva öreg bibliám
És olvasom... már ezredszer talán...

Olvasom... s mintha hangját hallanám:
— „Esküszöm, olyan leszel, nemzetem!
Mint csillagok az ég boltozatán
És mint homok a tengerszéleken...“

Én Istenem! szent, szent minden szavad,
Ígéretedben nem kétkedem én...
Esküdből veszni szónak sem szabad,
Teljesül minden, maga idején...

S felében már — érzem, látom, tudom.
Beteljesült esküd, akaratod:
Olyan lettünk, mint homok az uton,
Melyet mindenki csak lábbal tapod...

Igen, Isten! mint homok és kövek,
Szétszórva gúnyul úton, útfelen!
...De a csillagok, a tiszta fényűek,
A csillagok! — hol vannak, Istenem?!...

Patai fordítása

S. FRUG: A KÖNNYEK SERLEGE

— „Mondd, anyuskám, mond, igaz-e,
Mit egyszer mesélt nagyapám,
Hogy fönt az égben serleg áll
Isten előtt nagy trónusán;
S ha itt a földön szenvedünk,
Ha üldöznek ártatlanul,
Isten szeméből könny pereg
És csodás serlegébe hull?...“

— Igaz bizony, édes gyerek.

— „S igaz-e, mond, óh drága anyukám,
Hogy Messiásunk akkor jön csupán,
Ha majd a könnyek serlege
Egész csordultig lesz tele?“

— Igaz, mit szentek mondanak!...

Az anya lehajtja fejét,
A gyermek nézi hallgatag...
Majd újra kél kis ajakán
Bús, fájo kérdés: „Mondd, anyám,
Oh, mond, hát mikor, mikor tel meg
A csodálatos égi serleg?...“

És égkék szeme hirtelen
Szomorún anyjához tapad...

— „Vagy tán a serleg kiapad?
Talán repedt a feneke?...
Hogy szenvedésünk végtelen
S még mindig, mindig nincs tele
És Megváltónk még most se jön?
...Vagy tán a sok sok év alatt
Felszikkad mind a régi könny?...“

...S az anya átöleli némán
Ábrándos, szöke gyermekét...
S a reszkető pillák alatt
Könny nedvesíti bús szemét...

S a gyermek tiszta, fénylő homlokára
Két csillogó kis gyöngy pereg le...

Irgalmas Isten, Világok királya,
Oh tedd e könnyet is szent serlegedbe!...

Patai fordítása

DR. MOLNÁR ERNŐ:
SIMON SAMUEL FRUG

(1860—1916)

modern zsidó költészetnek, mely legmagasabb fokát ezideig M. Rosenfeld poézisében érte el, első, igazi költőegyenisége az ez őszön Odesszában elhunyt S. S. Frug volt, aki azonban nem, mint Rosenfeld, a szociális nyomornak, hanem népe ősrégiszzenvedéseinek volt a poétája. A XIX. század hetvenes éveiben virágzott orosz-zsidó „haszkála“-irányzat hívei, az „Aufklärung“ korszakának eme elkésett sardékai, a rövidéletű orosz liberalizmus hazug mámorában támolgyogtak, mikor az 1882-i pogromok a remények bimbóit elfagyasztották, a fátyolos szemeket felnyitották és a középkor szenvedései zúdultak vissza a zsidóságra. És a huszonkét esztendő mászkilista Frugnak lelke ekkor jegyezte el örökre magát népe bánataival.

Ő, aki ezidőtájt már oroszul verselt és az orosz poéták között ismert neve volt, a népére szakadt szenvedések kijózanító viharában rettenve nézett maga körül és remegve látta meg az orosz gettó-zsidó mérhetetlen nyomorát, az orosz gettó-zsidóét, kinek életét, könnyező szellemességgel, négy képre osztja: születni, megházasodni, az életenergiákat a betevőfalat felhajszolásában elpocsékolni és meghalni. Zokog a gettó elnyomorodott lelkű alakjain, kik mindenlevélrezenésre megreszketnek és minden neszben az üldözölépteinek dobbanását vélék, akiknek lelkében a szabadságról csupán fantasztikus legendák gyulladnak ki, a serlegről, mely Isten bánatkönnyeivel telik meg és megtelten a nép szabadságát fogja alácsurgatni széleiről. („A serleg.“ Magyarra fordították Patai és Kosztolányi.) A szabadságvágynak kiáltó fénye kialudt bennük az évezredes elnyomásban, az azurkék ég tiszta csillogását nem bírja el szemük, mely a levegőtlen gettó-zúgok pislákoló mécseit szokta meg. De a költő szíve együtt dobog, lelke együtt érez testvéreivel és keseregve zengi:

Az élet földjén ez jutott nekem:
Szabadságvágy — és szolgagyöttelelem.
Szívemben, ó, mi sok, sok dalok égnek,
De húrjaim csupán egy dalt zenélnek —
És minden szó megmártva benne lomha
Sárba: örök kínba, fájdalomba!

Az ég azurján, a felhők felett,
A mennyek boltján hűs csillag rezeg —

Ó, de Ienn, — gyengék a fények, a szemek,
Sugár pislán és már is elremeg...

És tört szívem mélyén mit találhatok?
Emlékeket, miket a múlt adott?

S míg a középkori memorkönyvek jeremiádjainak tónusához kapcsolódva, szíve a bánatok árján remeg népének sorsa miatt: hogy gazdagja a szomorúságoknak és az örömöknek szegénye s hogy Lázár a népszabadság lakomáján, — a költő lelke a múlt dicsőségeihez rebben vissza vigaszért. Debora, Sámson, Dávid harcai, küzdelmei és dicsőségei élednek meg a költő lantján, Salamon bölcsesége, a próféték ihlete, az agada példázatai csendülnek meg húrjain, reményt és önbizalmat öntve a lélek rezervoárjaiba és a múlt dicső képeivel támasztva meg a lélek gerinceit.

Amíg azonban beesett vállai a szentkönyvek avult lapjai fölé hajolnak, népének őszellemeit érzi lebegni feje körül, a géniuszt, ki még látta egykoron az ősi dicsőséget és zokogva kérdi tőle:

Megismered kezeinket,
Mik száradtak rabláncokon?
S mik ványadtak üregükben,
Felismered szemeinket?

De büszke az ősi kincsekre és „Prometeus“ c. versében (Prometeus történetére vonatkoztatva) zsidó önérzettel éneklí:

Én nem csentem el tüzet az Istenemtől,
Nem csentem el, — mert Ő adott nekem...

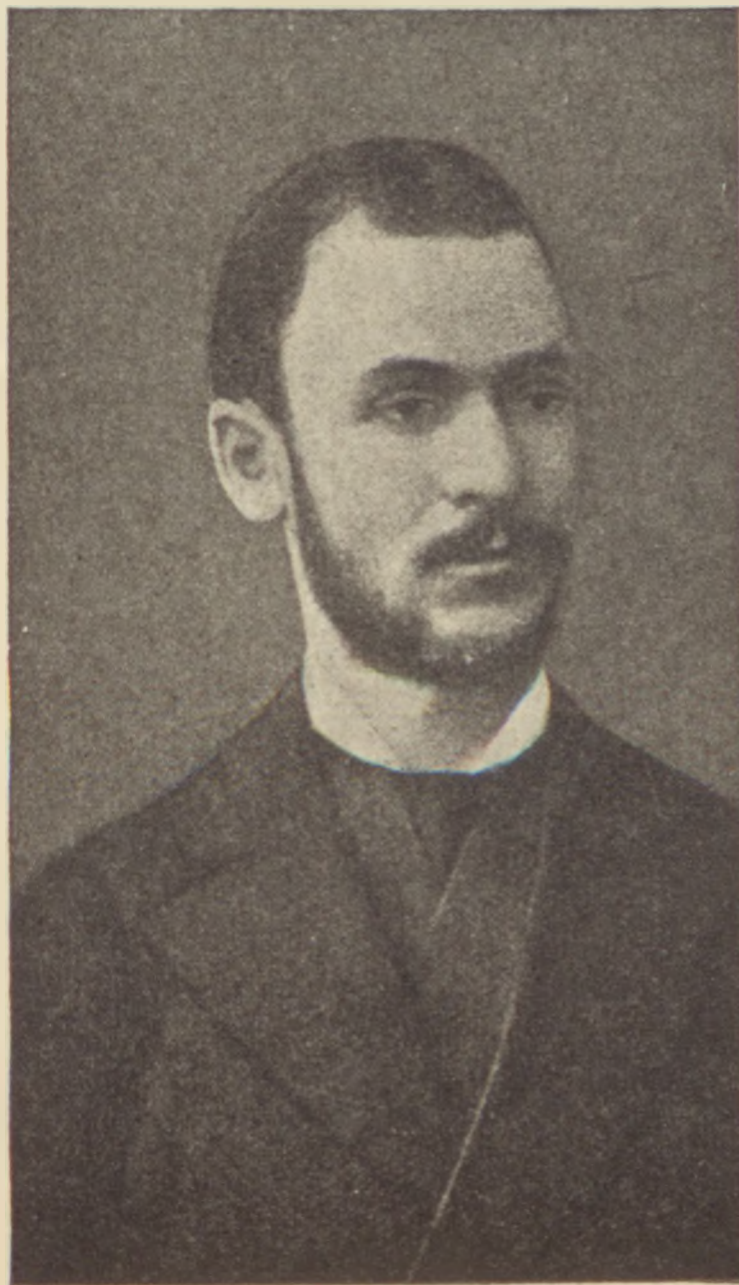
A múlt dicsőségein kívül azután gyermekora emlékei is derűsebb, világosabb hangokat ütnek meg lantján. A chersoni kormányzó-ság egyik zsidó földműves-telepén született (I. Miklós engedélyezte ezeknek alapítását Déloroszországban és Litvániában) és ott töltötte gyermekéveit. Mint a fény és a

napsugár libegő ábrándképei, tűnnek fel előtte, hosszú évek múltán, a szabad mezei munkák, az egészséges falusi élet (egy távoli plein-air a jelen tompa színei felett) és a nyomorral, a gyászos tengődéssel, a dicstelenséggel szemben a munka dalait éneklí lelkesülten, és ritmikus versekben, melyeket kezdetben Puskin és Heine könnyed verselése irányíthatott, zengi meg a természet jelenégeit és testvérei új, diadalmas életét:

Nem szolga már és nem koldus —
Küzdő, harcos, szabad és dús.

Nem könnyez egyre bánatot
S zokogását sem hallhatod.
Munkát szeret s fényt, világot,
Gúnyolva lágy lustaságot.

Ily irányú gondolatvilága mellett nyilvánvaló, hogy a nehéz orosz pogromok után nagy erőre

Simon Samuel Frug

kelt *chovevé-cionizmusnak* lett *Frug* a költője, Palesztina kolonizálása a szabad, egészséges mezei életnek fogja a zsidóságot visszaadni és azt új fejlődésre kelti:..

S ősi honában látom újra népem,
Miként egykoron, mint régesrégen,
Földeket mível s szelíd kertet ápol,
Kezében zászló és nyíl száll ijából

S az öröksírból kiszáll, kirepül végre
Egy új nemzedék, az ifjú izmok népe. —

Mіндеzek a gondolatok a főmotivumai *Frug* lírájának, míg balladáiban és legendáiban, melyek között „A templomszolga leánya“ c. a legszebb (magyarul is megvan Kiss Arnold kitünő fordításában), a gettó mondáit veszi tárgyul. Lírája alig ismeri az „én“ motivumát, lelke a nép sorában, szenvedéseiben olvad fel, noha kezdetben csupa megértetlenséggel kellett találkoznia a gettó népe részéről, mely a szomorúságot, lírában feloldva, még nem tudta értékelni. A jiddis nyelvvel is sokat kellett küzödni, mint önmaga bevallja, míg a vers nemes formájába tudta a vadóc szavakat esztergályozni. S míg első zsidó versei orosz nyelven jelentek meg, később büszkén és önérettel dalolja:

Orosz ének szolt egykor lantomon
S most a nyomoré s a sírásé dalom.

S bár versei híján vannak a magával ragadó tűz hevének, de kellem és báj ömlik el rajtuk, — és bár a próféták és az agádák utánköltéseiben több az *elmondás*, mint a *belsőségek* megérzékeltetése s bár poézisében alig szólal meg a vigasztaló, a felemelő motivum s költészete az új, a szociális motivumokat (Rosenfeld, Reisen) teljesen nélkülözi, — szent a költő fájdalma népe balsorsán és szenvedésein és örökre megmarad érdeme, hogy ő fürta, farigcsálta, esztergályozta finommá, költőivé azt a nyelvet, melyen ma egy új, tehetséges költőnemzedék dalol.

VÁGYUNK MÉLYEBB...

— MÓZES IBN EZRA —

Vágyunk mélyebb, mint tenger mélye,
S hiába nézünk föl az égre...
A szél kedvére fujdogál,
S nem kérdi: hajónk merre jár.
S tán kormányoznád végzeted?
Adhatsz halottnak életet?
Csiszolhatsz vízből szikralángot?
Tigris falatját tán kirántod?
Gögös vagy mint föl kent király,
Palotád szép sírkertben áll...
Oh, nyugodj, ember! Napok, éjek
Örökké újra visszatérnek,
Élet, halál percek csupán,
S percek tűnnek percek után...

Patai ford.

VADÁSZ EDE: IN MEMORIAM DR. FAYER LÁSZLÓ

rákcskeresztúri zsidó temető V-ik parcellájának első sorában, legérdemesebb kitünőségeink sírhantjainak egyike alatt porladnak notabilitásaink egyik legkitünőbbjének, *Fayer Lászlónak* földi maradványai. Ide temették harmadnapján, az 1906 november 9-én péntekre virradóra a IV., Veres Pálné-utca 25. számú házban bekövetkezett *elhunyta* után, mely a szónak teljes értelmében volt az, minthogy F. L. alváskor, álma közben, ragadtatott el közülünk, 5667 Marchesvan 21-én, aminek most 1916 nov. 17-dike lesz a tizedik gregoriani paritása.

Jelen emlékcikkemnek nem az a célja, hogy akár csak egy cypruságacskával is járuljon a megszámlálhatlan babérkoszorúhoz, melyeket a F. L. méltatására legilletékesebb egyéniségek és testületek fontak, hanem az, hogy a „Mult és Jövő“ hasábjában rögzítse meg F. L. zsidó érzületének anyagi áldozattal is párosult egyik megnyilvánulását, melynek megtörténtét F. L. csak két bizalmasával közölte, testvéröccsével: dr. Fayer Gyula ügyvéd, az országgyűlési gyorsiroda másodfőnökével és ezen sorok írójával.

Mielőtt azonban tulajdonképeni tárgyamra rátérnék, álljanak itt F. L. életrajzának főbb adatai. Született Kecskeméten, 1842 jún. 2-án, csütörtökön. Édes apja Illés, elég jómódú terménykereskedő és kisközgazda, 1855-ben a kolerajárványnak esett áldozatul, anyja Schwarz Regina meghalt 1910-ben és ott nyugszik a rákosi temető V-ik parcellájának második sorában, fiának Lászlónak sírja mögött. Az apa elhunytával ugyan még nem, de nem sokára utána következett a négy kiskorú gyermekkel íthagyott özvegynek vagyoni romlása. Egyik sógora Páris felé irányított birkakivitelbe fogván, az akkori közlekedési és egyéb viszonyok mostoha voltánál fogva, elvesztette saját vagyona nagyobb részét és a vele ad hoc társult sógornéét is.

Az élénkeszü és temperamentumos Laci gyereket 6 éves korában súlyos baleset érte, melynek testi okozatát sírjáig viselni kénytelenült és mely évekig ágyhoz szegezvén őt, szellemi kiképzését is késleltette, amennyiben csak 1864 júliusában tehette le, bár dicséretes eredménnyel, az érettségi vizsgát, a kegyesrendieknél frekventált 1—5. és a reformátusoknál folytatott 6—8. gimnaziális osztály után. Még mint gimnázista annyira sajátította el a gyorsírási ügyességet és pedig Gabelsberger—Markovics rendszere szerint, hogy ennek betűivel oszt' 1865 október 8-án és november 23-án ő jegyezte Deák Ferencnek a pestbelvárosi választóihoz, az akkori nagyjelentőségű országos választások alkalmával intézett beszédeit.

A jog- és államtudományok tudorává 1870 jún. 18-án promováltatván és 1874-ben ügyvédi irodát nyitván: fokozatos tökéletesedéssel kivette részét

a juristasági ténykedés mind a négy válfajából. *Agere*: Ügyvédkedését megkezdve dr. Sik Sándorral társult. Ez a viszony azonban csakhamar megszűnt, még mielőtt a volt pozsonyi bócher kilépett felekezete kötelékéből, nem kisebb ambícióval mint hogy „Szilágyi Dezsőt akarta megsemmisíteni“. *Scribere*: A „Magyar Themis“ 1870—1878 évfolyamaiban 37 különféle című 75 cikk, a „Jogtudományi Közlöny“ 1881—1906. évfolyamaiban pedig 136 című 225 cikk jelent meg tollából. Nevezett két szaklapnak a szerkesztője is F. volt. A „Magyar Könyvészet“ 1876-tól 1905-ig tizennégy önálló munkát mutat ki utána, köztük a Franklinnál megjelent „A magyar büntetőjog kézikönyve“ címűnek III ik és „A magyar bünvádi perrendtartás vezérfonala“ címűnek IV-dik kiadását. *Docere*: A budapesti egyetemen 1874 őszén kezdte meg mint azon év július 19-én habilitált magántanár előadásait. A rendkívüli tanári címet 1886-ban nyerte, a rendkívüli tanárnak teremtett állást 1895-ben. Rendes tanárnak 1900 januárban nevezték ki. Összesen 65 egyetemi félétven át tanította szakadatlanul a büntető jogot. *Respondere*: Gyakrabban szakvéleményezésre felkérve, ez corollárium volt az előbb felsorolt háromféle kitünőségének, melyet méltányolva a Magyar Tudományos Akadémia 1894 máj. 4-én megválasztotta öt levelező tagjának. Akadémiai székfoglalóját még azon év dec. 14-én adta elő.

A katedra és lapszerkesztés által való elfoglaltsága miatt F. L. beszüntette 1885-ben gyorsírói munkásságát, mely a rendszerre nézve is jelentős volt, aminek méltatását Vikár Béla az „Orsz. Magy. Gyorsírók Egyesületének“ elnöke teljesítette 1907-ben, a „Gyorsírási Lapok“ XLV. évfolyamának 26—28. lapjain.

Mint az ügyvédi kamara könyvtárosa létráról leesve 1883-ban súlyosan megsérült. Sem ez, sem a gyermekkorában rajta eltörölhetetlen nyomokat hátrahagyott még súlyosabb baleset, nem eredményeztek a felebarátai iránti viselkedésében semmi medisancet, semmi thersitesismust. Önzetlensége, minden anyagiasságtól ment eszményi felfogása, végtelen munkaszeretete, szorgalma és kötelességtudása, lelkiismeretessége és igazságérzete, főképp szerénysége mind követésre méltó példaként álljanak előttünk. Büntetőjogi világnézetének két alaposzlopa az egyéni felelősség és akaratszabadság rávall Maimuni II-dik hitágazatára, az a postulatuma pedig hogy „a védelem a váddal szemben bizonyos kedvezményeket is kapjon“ az egykori zsidó judikaturának büntető perrendtartására. F. L. újabb megtestesülése volt Marchese Cesare Beccaria és nagynevű társai eszméinek. A zsidó Lombroso determinisztikus „uomo delinquente“-jét nem fo-

gadta el és a kikeresztelkedett zsidó Csemegit szerfelett elkésérítette avval, hogy a Curiának általa vezetett II-ik büntető tanácsa szigorát túlságosnak bírálta. Egyébiránt pedig tántoríthatatlan hive volt az esküdszéki bíraskodásnak. Amit Arany János Deák Ferencről énekelt „hogy mindennél, még a hazafinál is nagyobb volt benne az ember“. Ugyanazt állítja Balogh Jenő igazságügyminiszterünk F. L. egykori tanítványa, majd oszt' tanártársa, annak nemes egyéniségéről, a „Magyar Jogászegyletnek“, — melynek F. L. alelnöke volt — 1907-dik évi április 14-én tartott ünnepi ülésén (Magyar Jogászegyleti Értekezések 273. sz. XXXV. kötet 1. füzet) és a M. Tud. Akadémia 1907. okt. 28-án tartott összes ülésén (Emlékbeszédék XIII. kötet 6. szám) előadott emlékbeszédeiben, melyeket a „Pester Lloyd“ 1906 november 16-án kelt 280-ik száma megelőzőtt „Dr. Ladislaus Fayer ein Gedenkblatt von dr. Julius Wlassics“ című tárcacikkével. F. L.-ban is nagyobb volt a nagy jogtudósnál az ember.

Dr. Fayer László

Aki F. L. végtisztességén és a fennidézett két ülésen jelen volt; aki Balogh Jenőnek és dr. Kenedi Géának a Jogászegylet nevében, Erdődi Tibor és Weiler Ernőnek az elhunyt tanítványai nevében elmondott búcsúztatóit hallgatta; aki F. L. „jelentős és emlékezetes tanári és irodalmi működésének“ méltatását olvasta: az meglepéssel tapasztalhatta azt, hogy F. L. iránt „tudományos érdemeinek kegyeletes elismerése oly általánosan és oly élénken nyert kifejezést, aminőnél Magyarországon tudós és tanár nem kívánhat, nem várhat nagyobbát“.

Tanártársai túlnyomó többségének és tanítványainak azon szándékát, hogy nagy halottjuk a központi egyetem csarnokából kísértessék utolsó útjára, meggyújtotta F. L. egy katholizált (quondam kálvinista) tanártársának egy *efféle* precedens elleni, renegátok zélusára valló felszólamlása.

Nem mult el két esztendő F. L. elhunytá óta, amikor az ő szelleme abban az elégtételben részesült, hogy mindazok a humánus eszmék, amelyekért F. évtizedeken át életfogytig hiven és kitartóan küzdött, érvényre jutottak, amennyiben törvényhozásunk büntetőtörvénykönyvünkbe iktatta a feltételes elítélést és a fiatal korúak büntetési rendszerét reformáló 1908. évi XXXVI., a női becsületnek hathatósabb védelmet nyújtó 1914. évi XLI. törvénycikket, melyek célzatával létesült az 1911. évi XIX. és az 1913. évi VII. törvénycikk is.

Nem túlzott tehát a „Pester Lloyd“ 1906 nov. 9-én kelt esti lapja, amidőn F. L. elhunytá hírének közlését következőleg kezdi: „Einer der fruchtbarsten Schrifsteller auf dem Gebiete des materiellen

und formellen Strafrechts, ein Bahnbrecher der modernen humanen Ideen in diesen wichtigen Zweigen der staatlichen Gewalt. Es gibt kaum einen bedeutenden Fortschritt, an dessen Vorbereitung und Durchführung Fayer nicht in aner kennenswerther Weise mitgewirkt hätte“.

Mind fentiek előrebocsájtása után elvégre eljuttam fenn kitűzött célohoz, F. L. fajszeretete és hithűsége, egy szűkebb körben élat nélkül ugyan de annál nyomatékosabban történt, megnyilvánulásának elbeszéléséhez. Ennek érdekességét nem kevésbé fokozza meséjének ama vonatkozása sem, mely néhai Lónyay Menyhért grófnak, Magyarország egyik volt miniszterelnökének közkeletű circumspectusságát illusztrálja. Lónyay 1872 december 4-én megbukott. Megbuktatásának „je nach der Parteien Gunst und Hass“ érdemét, illetve ódiúmat Csernátony Lajos az országos képviselőházban két nappal előbb elkövetett attackjának tulajdonítják, elég felületesen.

Azt a „kissingeni összeesküvés“ (Falk, Hollán, Kerkápoly, Schlauch, Szlávay) készítette elő, megpecsételte pedig Deák Ferenc, aki Lónyaynak meg nem bocsájthatta azt, hogy midőn az, úgyszólván megszimatolva a kissingeni készülődéseket, Brightonból váratlanul itthon termett és rekonstruálva kabinetjét, abból Bittó István igazságügyminisztert Deák egyik intimusát kitéssékelte, ennek helyére Pauler Tivadar vallás- és közoktatásügyi minisztert és ennek helyére 1872 szeptember 4-én Trefort Ágostont nevezette ki, és ugyanakkor a képviselőház fiatal jegyzőjét Széll Kálmánt (1843 június 8) az „öreg úr“ kegyét hajhászva megkínálta, Kerkápoly Károly háta mögött, a pénzügyminiszteri tárcával. Széll Kálmán átlátva a szítán a kínálatot visszautasította és Lónyaynak ezen balfogása épp az óhajtott hatásnak az ellentétét eredményezte. Nem csekély része volt Lónyay megbuktatásában — bár csak a kulisszák mögött — a haute finance azon hatalmas érdekcsoportjának is, amely megtorolta a Lónyaytól rajtuk avval elkövetett affrontot, hogy pénzügyminisztersége második évében 1868 ban, őket mellözve, Párisban kötötte meg a nemeskéri Kiss Miklóstól közvetített első kölcsönünket, a vasutit. Az 1871 augusztus 3-án egy délnémet mediatizált herceg vagyoni viszonyainak rendezéseért magyar gróffá lett Lónyay bukása tulajdonképeni okainak ennyi részletezését azért vontam bele ezen éppen nem neki szánt cikkem keretébe, mert minden alkalmat megragadok, mely arra kínálkozik, hogy olyik megrögzött téves vagy hamis mese, mint a hamis pénz a forgalomból, kidobassék Klio csarnokaiból.

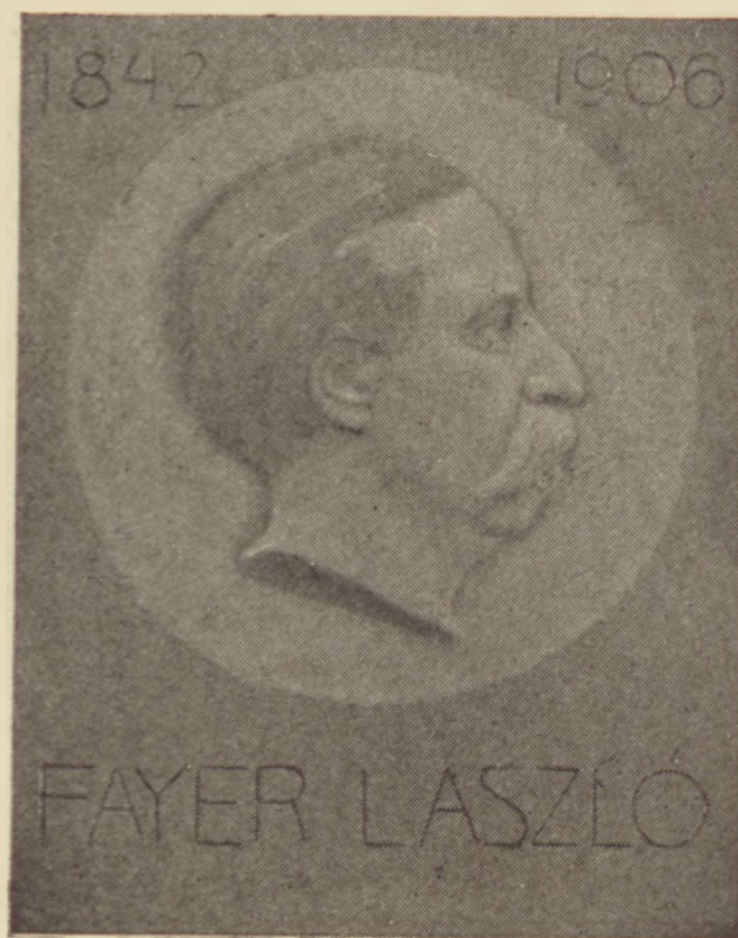
Bukása után Lónyay elvitázhatlan szakértelem-

mel és ismeretes szorgalmával a pénzügyi szakirodalom terén kereste rezurrekcióját. Csakhamar megjelent tőle 1873-ban Tettey N. és társánál. „Közügyeinkről“ című (n° VI. 191. terjedelmű) műve és 1875-ben az Athenaeumnál „A bankügyről“ című (n° 615 oldal terjedelmű) vaskos műve. Mindkét dolgozatát gyorsírónak diktálta és ezek gyorsíratából készült a sajtó alá bocsájtott kézirat. Fayer László volt egy ideig Lónyaynak gyorsírója, annak II., Főherceg Albrecht-út 26. számú palotájában, rendszerint a délutáni órákban, melyek gyakran belenyúltak az éjfélutánba, ha Lónyayt különös munkakedv szállta meg. Ily alkalmakkor Fayer Lónyayval együtt vacsorált, hol másodmagával a gróffal a dolgozószobában, hol többedmagával, ha a grófnéval vacsoráltak, a családi ebédlőben. A grófné Kappel Emilia, ki 1825 június 3-án született és 1845 szept. 20-án felesége lett az akkor még köznemes Lónyay Menyhértnek, nőtestvére volt özvegy Földváry Miklósné Kappel Malvinnak, az V., Bálvány-u. 5. — Sas-u 6.

átjárásos ház örökösének, akinek kezét apjától Frigyesztől kérte hazánk és a nagy világ egyik éppen nem kicsiny alakja, a Sonderbarer Schwärmer! felkiáltással el- és kutasított Petőfi Sándor. Emilia grófné meghalt 1888 október 20-án, négy évvel az 1822 január 6-án született férjének 1884 november 3-án bekövetkezett elhunytá után.

Az 1873-as pénz- és értékkrízis, az úgynevezett „bécsi nagy Krach“ bekövetkezte után a grófné a vacsorához, melyhez Fayert is kéréte, a nemzeti színház egy premiérjéről érkezett. Asztalnál a szindarab sikere iránt megkérdezte, bevallotta, „hogy nem igen figyelt az előadásra, mert kizök-

kent lelki egyensúlyából, fellázadva azon kihívó, arrogáns és pökhendi viselkedésen, melyet a páhollyokat, az erkélyt és a támlásszékeket előzőnlő zsidóság, in specie: ennek femininuma, ottan tanusít. Megbotránkozott az egymásnak felvonás alatt is vizitelve hallatott mágnásmajmoló raccsolásukon, toalettjük imitt amotti szemérmertlenségén és azon cinizmusukon, mely az ő mogyorónyi brillánsaikból kisugárzik, amidőn ezeket az általános üzletelenség és elszegényedés, no meg a kolera dühöngésekor is viselve szemetszúrnak“. (Vajjon mitszolna a nemes grófné manapság a felekezeti differenciálódás nélküli hadiszállítók neoplutokraciájának viselkedéséhez?) F. L. barátom csak hallgatott, hallgatott és csendesesen türte a grófné expectorációjának zuhogását. Minthogy azonban a grófné magamat félbeszakítgatva ismételve — aposztrofálta őt — imígyen „Mit szól ehhez doktor Úr?“ „Hát erről hogy vélekedik doktor Úr?“ — annál fogva következőleg válaszolt: — Az excellentiás gróf-

Telcs Ede: Fayer László-plakett

nénak csak azért mondom, hogy nincs igaza, mert eddigi hallgatásomat, melyet elsősorban az úrnővel szemben, másodsorban mint vendége obzerváltam, képes volna netáni beleegyezésemnek magyarázni. Aki generalizálva és dühbe gurulva itél oly felekezet felett, mellyel csak akkor érintkezik, ha politikai céljaira szavazatait, jótékony célokra pénzét hajhássza, mely utóbbi esetben csak dicséretes tulajdonságáról győződhetik meg, annak nem is lehet alapja igaz ítélethez. Részemről egyébiránt csakhamar lesz szerencsém meggyőzni a kegyelmes grófnét arról, hogy a zsidóságot, melyhez tartozni nem éppen csak születésemnél fogva *van szerencsém*¹ és mely ellen lehet, hogy atavisztikus idioszinkráziával viselkedik, jelenlétemben sértegetni nem hagyhatom, még akkor sem, ha ezért, mint jelen esetben is, kár háramlik majd rám.

A kellemetlen szituációnak a szokottnál korábbi asztalbontás véget vetvén, Lónyay még egy darab diktandóval ott tartotta gyorsíróját.

De a legközelebbi alkalommal F. L. még a munkáhozfogás előtt arra kérte Lónyayt, lásson hovahamarább valamely más gyorsíró után; mint-hogy neki a történetek után nincs itt többé maradása és ma is, holnap, esetleg holnapután is csak tisztességtudásból áll a gróf rendelkezésére, és nem hagyja itt munka közben. Vacsorához magától a grófnétól invitáltatván. F. L. főfájás ürügyével háritotta el a különben „kezet csókolva“ megköszönt meghívást. Lónyay nem szívesen fogadta F. L. felmondását, mindenfelét elkövetett F. L. marasztalása céljából, tudatta vele azt is, hogy a grófné késznek nyilatkozott arra, hogy tőle sajnálkozásának kifejezésével bocsánatot kérjen. Fayer engesztelhetetlen maradt két okból: mint zsidó éppen azért, mert távozásával tetemes anyagi kár háramlik reá; mint úri ember pedig nem tud, nem akar, de nem is illik szerepelnie kegyelmes úrnőnek, úri nőnek, akár csak nőnek megalázkodása körül. Lónyay gróf „azt csak nem kívánhatja, hogy feleségemtől elváljak“ kifakadás-sal megköszönte F.-nek addigi jeles szolgálatait.

¹ Ad vocem „Van szerencsém“ fel-
említendőnek tartom azt, hogy Benoit
Fould a mult XIX. században a francia
„chambre des députés“-ben tarbesi
(Hautes-Pyrénées) követ, valamint test-
véröccse Achille, a második empire
pénzügyminisztere, ez utóbbi a „Corps
legislatif“-ben, mindmegannyiszor
ahányszor, következőleg hangsúlyozták
zsidó voltukat: „La religion, a la-
quelle j'ai l'honneur d'appartenir“.

Rövid idővel F. L. távozta után Lónyay gróf felkereste az országgyűlési gyorsíroda egyik fonökét Kónyi Manót és arra kérte, hogy ajánljon neki egy lehetőleg ügyes gyorsírót és pedig *csak is zsidót*; más vallásúra jelen esetben nem reflektál. Kónyi csodálkozó kérdésére, hogy miért csak is zsidót, Lónyay következőleg válaszolt: Egy feleségemtől provokált, a túlságosan susceptibilis dr. Fayerrel folyt zsidó vita annyira elmérgesedett, hogy a sehogy sem engesztelhető F. sajnálkozásomra felmondta nekem szolgálatait. Bár ismerem Fayer nobiles jellemét és nem hinném, hogy engem bárhol bármikor megrágalmazna vagy „rossz híremet“ gyarapítaná; mégis ha netán csalatkoznám Fayerben és ő engem zsidófalónak híresztelne, legyen módomban rámutathatni arra, hogy Fayernek nem zsidó voltaért kellett távoznia tőlem, mert ime közvetlen utódja is zsidó. „Zsidófaló“ „Menzel der Franzosenfresser“, Anglophobie, Judaeophobie — magyarfaló — volt akkor szokásos. Lónyay akkor még nem ismerte az „antisemita“ kifejezést, mely Stöcker-Rohling-Istóczy verdéjéből csak pár évvel a fenti mese után került hozzánk és a magyar országgyűlés képviselőházában 1881 március 3-án hangzott el először. Fayer Lászlónak,

mint Lónyay gyorsíró-titkárának utóda akkor csakugyan zsidó volt. Kónyi Somogyi Edét, a ma is lelkes zsidót, a nagykanizsai izraelita hitközségi iskola igazgatójának, majd titkárának, az 1906 okt. 17-én 87 éves korában elhunyt Somogyi Henriknek fiát, a magyar írók Mezzofantiját ajánlotta a grófnak.

Csakhamar betöltődött Fayernek Lónyaynál volt állása. Felejtethetlen barátomnak egyéb hivatalai, katedrája, szerkesztői asztala sem maradtak sokáig elárvultan elhunytával. Mert a világ sorsa, törvénye, hogy senki sem pótolhatatlan. Aki azonban mint Fayer ragyogó példaadással — „den Besten seiner Zeit genug getan, der hat gelebt für alle Zeiten“.

Fayer sírhelye. (Tervezte Sárkány István)

MOLNÁR ERNŐ:
TI, KIKET ZENGTSEM...

Ti, kiket zengtem Róla, énekek,
Tüzes gyémátok: tündököljetek.

Szívem, ó, hogy ver majd felétek,
Ha múlnak évek s visszanézek...

Ó, kiket most a Ma virultat,
Majd ragyogjátok be a Multat...

TOLL- HEGYRŐL

ROMÁNIÁBÓL ismerős hangok hallatszanak. Ismerjük ezeket a hamis hangokat a szomszédból, Oroszországból, ahol, míhelyt rosszul állott a haza szénája, mindjárt világgá kürtölték, hogy jóvá teszik a multnak minden bűnét és teljes egyenjogúságot adnak a zsidóknak. És adták is a visszavonulások és a hadikölcsönök befejeztéig. Most Romániának kezd a feje fájni és a „Rjets“ közhírré teszi, hogy a román kormány változást tervez a zsidók iránt tanusított eddigi magaviseletében. Igazán megható. Ezek után bátran jöhet a román hadikölcsön — és agitálhatnak mellette akár a párisi zsidónegyed, akár a londoni Whitechapelben is. És hogy milyen komoly az ügy, mutatja az, hogy Párisban a cenzura elkobozta a „La Renaissance Juive“ című lapnak legutóbbi számát, amely egész terjedelmében a román zsidók emancipációjának problémájával foglalkozott.

FRANCIAORSZÁGBAN, a nemes Románia „testvérországában“ nagy antiszemita agitációt fejtenek ki a lapok abból az alkalomból, hogy a londoni orosz zsidók vonakodnak tömegesen az angol hadseregbe belépni. Ki kell üzni az orosz zsidókat nemcsak Angliából, hanem Franciaországból is — vélik a francia honfiak, akik egyúttal az orosz zsidók biztonságának fedezésére kísérőül küldenék a francia zsidókat is. Angliában, „a szabadság hazájában“, úgylátszik, mégis csak restelték, hogy az orosz zsidókat, akik a háború előtt Oroszország kegyetlensége elől menekülve a szabad Albionban menedéket kerestek, most orosz katonai szolgálatra kényszerítsék. Franciaországban ellenben érkezettnek látják az időt, hogy a szövetségesnél elejtett fonalat felvegyék és gyönyörűséggel tovább göngyölítsék és gabalyítsák.

ANGLIÁBAN a kormány zsidó lapokat alapít. Nem tréfa ez, hanem a legkomolyabb valóság. Az angol kormány, amely eddig orosz Timest szubvencionált és Oroszország kedvéért egy kis délwalesi pogromot is rendeztetett, most egyszerre megbánta bűnét és olyan filozemita irányt kezd követni, hogy a zsidó érzés istápolására zsidó heti lapokat is indít. Nem is csodálkozhatik ezen senki. Hiszen Anglia a kis nemzetek védője, nem hagyhatja tehát veszni a zsidó kultúrát sem! Mégis érdekes lesz az objektivitás kedvéért megjegyezni, hogy az angol kormány által alapított új zsidó hetilapok, a „Jewish Tribune“ és a „Jewish Voice“ (Zsidó hang) főtartalma lelkesítő agitáció amellet, hogy az Angolországban tartózkodó orosz zsidók önként lépjenek be az angol hadseregbe. Szóval a „Jewish Voice“ a „Zsidó hang“ Jákob hangja, de a kéz Ézsau keze. (Secundus)

KRÓNIKA- KÉSZEMLE

ROMÁNIAI ZSIDÓ KATONÁK. Romániának 300,000 léleknyi zsidó lakossága van s a Külügy-Hadügy értesítése szerint 50,000 zsidó katona harcol a román hadseregben. Romániát a berlini kongresszus a zsidók egyenjogúsítására kötelezte és az emancipációt ez az ország még azoknak a zsidó katonáknak sem adta meg, kik a Balkán háborúban vérüket ontották érte. A romániai zsidó katonáknak ez a nagy arányszáma még rikitóbbá teszi az aránytalan véráldozattal szemben álló jognélküliséget.

DR. MARTIN PHILIPPSON. A külföldi zsidó sajtó hosszasan foglalkozik a hetvenéves korában Berlinben elhunyt neves történetíró méltatásával. 1878.—1890-ig a brüsszeli egyetemen az újkori történelem professzora volt, majd 1891-ben visszatért Berlinbe és atyjának, Ludwig Philippsonnak, az emancipáció nagy harcosának nyomába lépve, mindinkább zsidóügyekkel foglalkozott. Elnöke volt a „Vereine für jüdische Geschichte und Literatur“-szövetségnek és háromkötetes, értékes, nagy művével (*Neueste Geschichte der Juden*) tette nevét maradandóvá a zsidó történeti irodalomban. Philippson tudományos jelentőségének méltatására egyik közelebbi számunkban visszatérünk.

LEVÉL AZ OROSZ FOGSÁGBÓL. A napokban érkezett először írás szerkesztőségünkhöz *Feuerstein-Kova* Albert munkatársunktól, aki még a nagy orosz offenzíva elején, június negyedikén esett fogságba. Több mint két hónapig tartott a kis levél útja, amely örvendetesen megerősítette feltevésünket, hogy a kiváló magyar héber poéta Oroszországban is sok tisztelőjére fog találni. „Ich bin auf einem Vollwerke ca 300 Werst von Kiew — írja Feuerstein — Meine Verehrer von Kiew, sorgen für mein Wohlsein. Ich arbeite auch literarisch. „*Mult és Jövő*“ hat auch in Russland viele Bewunderer, ich fand Exemplare in Kiew bei zwei Familien. Beide schicken ihren Gruss.“ Feuerstein megírja még, hogy fogsága után súlyos betegségbe esett, amely miatt vagy két hónapig nem irhatott. Jelenlegi címe: Albert Kova-Feuerstein Cholmetsch, Gub. Minsk, Zavod: Glusecky.

HAZAÁRULÁSI LEGENDA OROSZORSZÁGBAN. Wilnica városkában (podoliai kormányzóság), hirtelenül jött felsőbb rendeletre négy előkelő zsidó kereskedőt hazaárulás gyanuja miatt letartóztattak, kettőt Szibériába küldtek, kettőt börtönbe zártak. Hónapok multán derült ki, hogy egyiküknek egy hivatalnoka, ki sikkasztás miatt a kiewi börtönben ül, ki nem derített módon, hivatalos blankettákhoz jutott és azokat a fenti értelemben kitöltve, a wilnicai rendőrfőnökhöz küldte be, aki a nyert rendeletet szó nélkül végrehajtotta. Ilyen tragikus és egyben komikus esetek fordulnak elő ma Oroszországban.

A JOMKIPURI BŐJTÖLÉS FELFÜGGESZTÉSE. Ilyen tartalmú visszaemlékezést közöltünk legutóbbi számunkban Dávid Frischmantól (Hárman ettek). Amint értesülünk, ez az eset az idén ismétlődött Jeruzsálemben, ahol a rabbik, a kolerára való tekintettel, a jomkipuri bőjtölést felfüggesztették.

A MAGYAR ZSIDÓ MÚZEUM számára Szücs Ignác két könyvet adott át szerkesztőségünknek, dr. Jellinek „Aus der Zeit“ című művét. Ugyancsak a Múzeum számára kaptuk Herskovics Ignáctól Budapestről Davidovits Sámuelnek a mult század 40-es éveiben nagy szerepet játszott máramarosszigeti kultúrharcosnak magyar díszruhás arcképét és egy magyar versének kéziratát. Utóbbiakat alkalomadtán bemutatjuk. Végül a Gescheidt-család Putnokból beküldötte Kéllner Dávidnak, az első putnoki zsidónak régi okmányát.

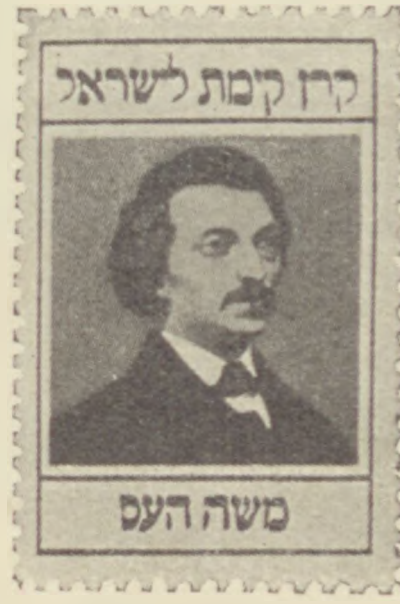
Rabbi Mohilever

Mózes Montefiore

Herzl

Mózes Hess

H. Schapira

MŰVÉSZI CIONISTA BÉLYEGEK. A zsidó nemzeti alap vezetősége, mely a cionista bélyegek kiadásánál a köznapiságot mindig elkerülte és művészi kivitelre törekedett, újabban szintén művészi rajzú bélyegeket bocsátott ki. A bélyegek művészi kivitelben, nagy zsidó férfiak arcképeit ábrázolják, mint Herzl, Montefiore, továbbá M. Hess, a „Rom und Jerusalem“ híres szerzője, Pinsker és Mohilever, az orosz cionizmus neves képviselői, végül Schapira tanár, akitől a Nationalfonds első ötlete származik.

GEDŐ LIPÓT KIÁLLÍTÁSA PRÁGÁBAN. Kitünő művészmunkatársunk, aki jelenleg Prágában katonai szolgálatot teljesít, nagyszerű kollektív kiállítást rendezett ott legújabb műveiből. A prágai sajtó a legnagyobb elismeréssel méltatta Gedő kiállítását, amelyen egy „Deborá“ című bibliai tárgyú festmény különösen nagy sikert aratott.

JUBILEUM. Dr. Zsengeri Soma, a pesti orthodox magánpolgári jeles igazgatója, hatvanéves tanügyi működésének jubileumát s egyszersmind aranylakodalmát ünnepli. A jubiláns általános pedagógiai téren kívül a zsidó publicisztika s hittankönyvírás terén is működött. Mindenünnen szívélyes üdvözlésekkel keresték fel.

NEUE JÜDISCHE MONATSHEFTE. Ilyen címen új kéthetenként megjelenő folyóirat indult meg Berlinben, a legjelesebb írók és tudósok közreműködésével. Az új folyóirat mintegy kiegészítője a „Der Jude“ című havi szemlének, amelynek nivójával vetekedik.

AZ AMERIKAI SEGÉLYAKCIÓ működésének másfél esztendeje alatt több mint öt millió dollárt gyűjtött össze, ami ma majdnem negyven millió koronának felel meg. Ebből szétküldöttek eddig a háború zsidó áldozatainak támogatására Oroszországba 1.800.000 dollárt, Lengyelországba 1.454.500 dollárt, Ausztria-Magyarországba 1.065.000 dollárt, svájci zsidó diákoknak 50.000 dollárt, az alexandriai zsidó menekülteknek 21.000 dollárt, a palesztinai zsidóknak 403.788 dollárt, görög és török zsidóknak 132.000 dollárt, tuniszi, algíri és marokkói zsidóknak 5.000 dollárt, franciaországi emigránsoknak 5.000 dollárt.

A PALESZTINAI HÉBER ISKOLÁK vezetősége, a „Vaad Hachanuch“ a következő tanévre 501,610 frankban állapította meg a héber iskolák költségvetését.

AMERIKAI ZSIDÓ SAJTÓ. Egy nemrég megjelent statisztika szerint Amerikában 55 jidís nyelvű újság jelenik meg, összesen napi 1.626.000 példányban. Angolnyelvű zsidó hetilapok majdnem minden nagyobb városban jelennek meg, némelyik 60–70.000 példányban.

AZ IZR. TANÜGYI ÉRTESÍTŐ legutóbbi számát nagyrésztben Lederer Ábrahám emlékének szenteli, akit Stern Ábrahám, dr. Málnai Mihály és dr. Zsengeri Samu méltatnak. Ezenkívül találunk a számban cikkeket Vajda Miksa, dr. Szegő Arnold, Pintér Ignác, Kuthi Zsigmond, Ehrenthal Mór, Bokor Ernő és Knopfler Sándortól.

VOLT-E NŐI KÓRUS AZ EGYKORI JERUZSÁLEMI TEMPLOMBAN? Erről a kérdéssel érdekes vita folyik a konzervatív „Israelit“ hasábjain. A vitában résztvevők *pro* és *kontra*, érdekes szentírási bizonyítékokat sorakoztattak fel nézeteik támogatására.

HALÁLOZÁS. Özv. Mezey Albertné, született Fábian Rózsa életének 78-ik évében elhunyt. A nagy tisztelettel körülvelt matrónában Mezey Ferenc dr. az édesanyját és Mezey Sándor dr. a nagyanyját gyászolja.

ADOMÁNY. Engel Ernőné, Budapest, 50 K-át és Munk Péterné Budapest, szintén 50 K-át küldött be hozzánk az Omike-Mensa javára. Az összeget átadtuk a Mensa elnökségének.

GYÓGYFORRÁSOK PALESZTINÁBAN. Dr. A. Friedmann egy német tudományos folyóiratban rámutat Palesztina termálfürdőinek fontosságára, amelyek nagyrészt a vulkánikus Jordán környékén vannak. E fürdők magas hőfoka és különös fekvése (200 m a tenger színe alatt) már az ókorban ismertté tették e fürdőket. A tiberiási fürdők mellett Gadara és El Hammi fürdői csodálatot keltenek, mert télen éppen olyan forrók, mint nyáron. Gyönyörű fekvésük nagy jövőre predesztinálják őket. A bennszülöttek most is mindenfelől felkeresik. A források kiaknázása közgazdasági szempontból is nagyon fontos. A források temperaturája eléri a 62° Celsiusot. Magas só-tartalmuk és radio-aktivitásuk jelentős.

ALAPÍTÁSI ÉV 1862 • CHRONOGRAFH • REPETITION ÉS • ZSEBÉBRESZTŐK		CUENDEZ CONSTANZ Svájc és Németország zseb-, inga- és díszórágyárainak lerakata. BUDAPEST, IV., KIGYÓ-TÉR 5		KARCSATÓRÁK, GYÜRÜ-ÓRÁK JAVÍTÁSOK INGA-ÉS ÁLLÓÓRÁK RAKTÁRON ÉS RENDELÉSRE KÜLÖNLEGESSÉGEK

Zsákok, ponyvák,	szalmazsák, fejbánkos, pokróc, zsinegek, italvedrek NAGEL ADOLF Budapest, V., Arany János-u. 10. Telefon: 104-10, 80-82, 35-92. Távirat: NAGELA

K Ö Z G A Z D A S Á G

A KŐOLAJFINOMÍTÓGYÁR RÉSZVÉNYTÁRSASÁG a napokban tartotta rendes évi közgyűlését, amelyen az igazgatóság előterjesztette az évi mérleget és a számadásokat. A közgyűlés az összes jelentéseket egyhangúlag tudomásul vette és az igazgatóságnak köszönetét kifejezve a felmentvényt minden irányban megadta.

AZ ANGOL-OSZTRÁK BANK október hó 11-én tartott rendkívüli közgyűlése elhatározta, hogy a 100.000,000 korona részvénytökét 125,000 drb 240 korona névértékű új részvény kibocsátása útján 130.000,080 koronára emeli.

A BIHAR-SZILÁGYI OLAJIPAR RÉSZV.-TÁRS. idej rendes közgyűlésén elhatározta, hogy 1.488,151.30 koronát kitevő 1915—1916. üzletévi nyereségéből részvényeinek 22. számú szelvényét 20 koronával (= 10%) beváltja és hadljótékonyági és egyéb jóléti célokra 150,000 koronát fordít. Az igazgatóság Takács Mór igazgatóhelyettesigazgatóvá és Pór Hugó cégvezetőt igazgatóhelyettesé nevezte ki.

A WEISS MANFRÉD R.-T. a napokban tette közzé félévi mérlegét, mely az 1916 első félév grandiózus számadatait közli.

MARX ÉS MÉREI

tudományos műszerek gyára. • Fizikai, kémiai, természetrajzi műszerek. • Röntgen-készülékek. • Tudományos műszerek.

Budapest, VI., Bulcsu-utca 7. szám. Telefon 21-06

„CIVUCO“ fürdőillatosító porok vörös-rózsa, orgona, ibolya és gyöngyvirág természetes illatát varázsolják a fürdőszobába

„CIVUCO“ hajmosóporok a legjobbak

Magyarországi főlerakat:

806YÖ 6. Budapest, VII. Akácfa-u. 43. szám.

Elkán Gyula

szücs

szőrmenagyárúháza

VII., Károly-körút 19.

Állandó szörmekiállítás

Divatlapot küld

K vánatra ingyen és bérmentve küldöm vidékre 2400 színes rajzot tartalmazó női

KÉZIMUNKA

értési-tőmet Bérczi D. Sándor kézimunka nagyiparos

Budapest, Desseffy-utca 5. Kiválasztásra küldök

A most megjelent képes BLÚZ árjegyzékemmel is szívesen szolgálok

Perzsaszőnyegek

alkalmi vételek

Sternbergnél, Dob-u. 24.

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS KIADÓ: DR. PATAI JÓZSEF.

MODERN
LEVEL-
PAPÍR
UJDONSÁ-
GOK.
PAPÍR-
ÁRUK

P
LAUERER
MÓP
PAPÍRÁRUHÁZA

BUDAPEST
FŐÜZLET: V.
VÁCI KÖRÚT 60
TEL.: 47-37
FÜKÜZLET:
VÁCI KÖRÚT 7-
TEL.: 86-73
NYKÖSTATAK
REKPENZTÁRI
SZÁMLA 1952

HIRDETMÉNY.

Ezennel közhírré tétetik, hogy miután a Magyar Királyi Pénzügyminisztérium ellenőrző közegei a Magy. Kir. Szab. Osztálysorsjáték (XXXVII. sorsjáték) I. osztályára szóló sorsjegyeket felülvizsgálták, azok a főárúsítóknak árusítás végett kiadattak.

Az I. osztály húzása 1916 október hó 27-én és 28-án. A II. osztály húzása 1916 november hó 17-én és 18-án. A III. osztály húzása 1916 december hó 7-én és 9-én. A húzások a Magy. Kir. Lottófővedéki Igazgatóság, mint állami ellenőrző hatóság, és királyi közjegyző jelenlétében, nyilvánosan történnek, a húzási teremben. Sorsjegyek a Magy. Kir. Szab. Osztálysorsjáték valamennyi árusítóinál kaphatók. MAGY. KIR. SZAB. OSZTÁLYSORSJÁTÉK IGAZGATÓSÁGA.

Budapest, 1916. évi október hó 8-án.

Tolnay

Hazay

Neumayer Fülöp

Budapest, V. Ker., Deák Ferenc-tér
1. szám (Erzsébet-tér sarok).

Telefonszám: 11 — 21.

Perzsa- és Smyrna-szőnyegek. Hazai gyártmányú Moquett-plüssök, bútorszövetek, ágy és asztalterítők, függönyök és szőnyegek, továbbá kárpitos- és kocsigyártókellékek gyári raktára.

Kívánatra mintát bérmentve küldök.

KELETI-BUDAPEST

csász. és kir. szabad. sérvkötők, orvossebészeti műszer és betegápoláshoz szükséges eszközök gyára

Alapított 1878-ban

Főraktár: IV. kerület, Koronaherceg-utca 17. sz.

Gyár: IV. kerület, Koronaherceg-utca 14. szám

Telefonszám: 13-76.

Orvosi sebészeti műszer, kötszer, testgyenesítő gépek, műlábak, műkezek, cs és kir. szabadalmazott sérvkötők, betegápolási és kozmetikai eszközök, utazási cikkek, mindenféle gummiarúk, légpárnák, melegítő thermophorok raktára. Nagy képes árjegyzék ingyen és bérmentve.

Tekintettel a közismert nehézségekre, tisztelt vevőim szíves figyelmébe ajánlom, hogy a

szén és koksz

beraktározása a téli szükségletre már most célszerű megkezdeni és raktáromon Budapest, józsefvárosi pályaudvaron minden egyes fuvar szén és koksz a magyar kir. államvasutak kirendelt közege által hivatalosan mérlegettetik

URBÁN S. L. szén- és koksz-
nagykereskedő,

BUDAPEST, V., NÁDOR-UTCA 17. SZÁM

Telefon: 53-40, 53-41 és 53-42

Kohn Arnold

Telefon 18-76

Telefon 18-76

SIRKÓRAKTÁRA SIREMLÉKEK

minden ár és kivételben,
áthelyezések exhumálásoknál

Javítási munkák a temetőben

Szombaton és ünnepnap zárva

Budapest, VII., Károly-körút 15

JAKOBI G. LAJOS

ANGOL ÚRISZABÓ, BUDAPEST, PODMANICZKY-UTCA 6. :: TELEFON 153—94.

Uri ruhákat készít mérték után legfinomabb angol- és skót szövetekből. Állandóan nagy választék a legdivatosabb kelmékből. :: Szolid árak.

A PESTI IZR. HITKÖZSÉG ELŐLJÁRÓSÁGA
Budapest, VII. kerület, Síp-utca 12.

PÁLYÁZATI HIRDETMÉNY.

A pesti izr. hitközség előljárósága a kezelésében levő dr. Misner Ignác és neje szül. Politzer Josefa ösztöndíj-alapítványa kamataiból kiadandó ösztöndíjra pályázatot hirdet.

Ezt az ösztöndíjat, amely évi 275 K-t tesz ki, ezúttal egy izraelita vallású, szegénysorsú, jó előmenetelű budapesti egyetemet látogató orvostanhallgató nyerheti el.

Néhai Misner Mózes és neje szül. Morgenstern Terézia volt zalaszentgróti lakosok leszármazottai, ilyen pályázók hiányában pedig zalaszentgróti születésűek — egyenlő érdemesség mellett — elsőbbséggel bírnak.

Fentnevezetteknek más fakultásbeli, vagy műegyetemi hallgató leszármazottai szintén pályázhatnak.

Az ösztöndíjat a nyertes orvostudományi tanulmányai befejezéséig, legfeljebb azonban három egymásután következő éven át élvezi.

A születési, szegénységi s az eddigi tanulmányokat igazoló bizonyítványokkal (esetleg a rokonságot bizonyító okiratokkal) kellően felszerelt és a folyamodók pontos lakáscímét is feltüntető pályázati kérvények f. évi november hó 15-éig az alulírott előljárósághoz küldendők.

Budapest, 1916 szeptember havában.

A PESTI IZR. HITKÖZSÉG ELŐLJÁRÓSÁGA.

A PESTI IZR. HITKÖZSÉG ELŐLJÁRÓSÁGA
Budapest, VII. kerület, Síp-utca 12.

PÁLYÁZATI HIRDETMÉNY.

A pesti izr. hitközség előljárósága a kezelésében levő Schlesinger Sándor ösztöndíj-alapítványa kamataiból kiadandó ösztöndíjra pályázatot hirdet.

Pályázhatnak a m. kir. József műegyetem izr. vallású szegénysorsú, jó előmenetelű hallgatói, vagy valamelyik középiskola legfelsőbb osztályú olyan tanulói, akik a műegyetemen óhajtják tanulmányukat folytatni.

A pályázat eldöntésénél néhai Schlesinger Sándor, vagy neje Schlesinger Sándorné sz. Berger Emma (az alapító) testvéreinek leszármazottai elsőbbséggel bírnak.

Az ösztöndíj az 1916/17. tanévben 300 korona, amely egy összegben, a későbbi években pedig 600 korona, amely két részletben folyósíttatik.

Az ösztöndíjat a nyertes megszakítás nélkül folytatandó műegyetemi tanulmányainak befejezéséig, illetve még azután is egy évig élvezi, feltéve, hogy arra mindvégig érdemes marad.

Amennyiben az ösztöndíjat a középiskola legfelsőbb osztályú tanulója nyerné el, azt csak a műegyetemre való beiratkozás napjától kezdve élvezi.

A születési, szegénységi és eddigi tanulmányokat igazoló bizonyítványokkal (esetleg a rokonságot bizonyító okiratokkal) kellően felszerelt s a pályázók pontos lakáscímét is feltüntető folyamodványok f. é. november hó 15. napjáig az alulírott előljárósághoz küldendők.

Budapest, 1916 szeptember havában.

A PESTI IZR. HITKÖZSÉG ELŐLJÁRÓSÁGA.

A PESTI IZR. HITKÖZSÉG ELŐLJÁRÓSÁGA
Budapest, VII. kerület, Síp-utca 12.

PÁLYÁZATI HIRDETMÉNY.

A pesti izr. hitközség előljárósága a kezelésében levő Kassowitz J. H. és Rozália kiházasítási alapítványa kamataiból egy izraelita vallású, szegénysorsú, eljegyzett hajadon számára kiadandó 410 K 40 fl. összegű kiházasítási segélyre pályázatot hirdet.

Erre a segélyre elsősorban az alapító vérrokonai tarthatnak igényt. A vérrokonság közhitelű okiratokkal igazolandó.

A kellően felszerelt pályázati kérvények f. évi november hó 15-ig napjáig az alulírott előljárósághoz küldendők.

Pályázók figyelmeztetnek, hogy a segélyösszeg elnyerésükhöz 1917. évi február 25-én kell esküvőjét megtartani.

Budapest, 1916 szeptember hó 20 án.

A PESTI IZR. HITKÖZSÉG ELŐLJÁRÓSÁGA.

A PESTI IZR. HITKÖZSÉG ELŐLJÁRÓSÁGA
Budapest, VII. kerület, Síp-utca 12.

PÁLYÁZATI HIRDETMÉNY.

A pesti izr. hitközség előljárósága, a kezelésében levő „Három Madarassy Beck Sándor és neje Schön Laura ösztöndíj-alapítvány“ kamataiból kiadandó ösztöndíjra pályázatot hirdet.

Ezt az ösztöndíjat, amely évi 160 koronát tesz ki, ezúttal egy szegénysorsú, jó előmenetelű, izraelita vallású orvostanhallgató, vagy az alapítók valamelyikével vérrokonságban levő más főiskolai hallgató nyerheti el, aki azt három egymásután következő tanéven át, vagy ha az orvostudományi tanulmányait három évnél rövidebb idő alatt fejezné be, tanulmányai befejezéséig élvezi.

A születési, szegénységi s az eddigi tanulmányokat igazoló bizonyítványokkal (esetleg a rokonságot bizonyító okmányokkal) kellően felszerelt, valamint a folyamodók pontos lakáscímét is feltüntető pályázati kérvények f. é. november hó 15-ig az alulírott előljárósághoz küldendők.

Budapest, 1916 szeptember havában.

A PESTI IZR. HITKÖZSÉG ELŐLJÁRÓSÁGA.

A PESTI IZR. HITKÖZSÉG ELŐLJÁRÓSÁGA
Budapest, VII. kerület, Síp-utca 12.

PÁLYÁZATI HIRDETMÉNY.

A pesti izr. hitközség előljárósága a „Lamm Mór és neje szül. Freund Gizella alapítványa“ kamataiból folyó évben kiadandó 200 korona összegű tanulmányi segélyre pályázatot nyit.

Erre a tanulmányi segélyre ezúttal a budapesti m. kir. József műegyetem szegénysorsú, jó előmenetelű, izr. vallású hallgatói pályázhatnak.

A születési, szegénységi és tanulmányi bizonyítványokkal kellően felszerelt s a folyamodók pontos lakáscímét is feltüntető pályázati kérvények f. é. nov. hó 15. napjáig az alulírott előljárósághoz küldendők.

Budapest, 1916 szeptember havában.

A PESTI IZR. HITKÖZSÉG ELŐLJÁRÓSÁGA.